

TABÂTABÂÎ'NİN ŞÎA HADİS KİTAPLARINI ELEŞTİRİSİ (EL-KÂFÎ'DEKİ MEVZÛ HADİSLER ÖRNEĞİ)

Hasan Selam

Diyanet İşleri Başkanlığı

<https://orcid.org/0009-0002-6888-9494>

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi: 15 Mart 2024 **Accepted / Kabul Tarihi:** 17 Mayıs 2024

DOI: 10.26791/sarkiat.1453802

Tabâtabâî'nin Şîa Hadis Kitaplarını Eleştirisi (El-Kâfi'deki Mevzû Hadisler Örneği)

Öz

Mustafa el-Hüseynî et-Tabâtabâî, 1935 yılında İran'da dünyaya gelmiştir. Yakın dönem Şîa'nın önde gelen âlimlerinden Âyetullah es-Seyyid Muhammed et-Tabâtabâî ile Ayetullah Mirzâ Ahmed Âşitiyânî'nin torunudur. Şîa hadis kitaplarına ve genel anlamda Şîa itikadına eleştirel yaklaşan âlimlerden biri olarak tanınır. Bu tavrından dolayı birçok defa İran güvenlik güçleri tarafından gözaltına alınmış ve çeşitli eziyetlere maruz kalmıştır. *Hel Yecûzu es-Sucûd li Gayrillâh, Ali Beyne'l-Guluvvi ve'l-Cefâi, er-Rikku fi'l-İslâm, el-Hiyânetu fi Nakdi't-Tarih, el-İslâm ve Asnâmu'l-Garbi, Nakdu'l-Âsâr el-Musteşrikîn, Da'vetu'n-Nasârâ ilâ et-Tevhîd, Fethu'l-Beyân fîmâ Ruviye 'An Aliyyin (as) fi Tefsîri'l-Kurân, Hallu'l-Muşkile Beyne eş-Şîa ve's-Sünne fi Meseleti'l-İmâme* ve üzerinde çalıştığımız *Nakdu Kütübi'l-Hadis (el-İmâmiyye)* olmak üzere çok sayıda eseri vardır. Tabâtabâî'nin görüşlerinden etkilenen çok sayıda Şîi âlim vardır. Âyetullah Ebu'l-Fadl el-Berkeî (ö.1413/1992) ile Haydar Ali Kalemderân bunlardan bazılarıdır. Tabâtabâî Şîa hadis edebiyatına eleştirel yaklaşmış ve mevzu hadislerin Şîa'nın en temel kitaplarında var olduğunu örneklerle izah etmeye çalışmıştır. Şîa ulemasının cumhuruna göre Kur'ân'dan sonra en sahih ve benzeri ortaya konulmamış Küleyni'nin *el-Kâfi*'si ile diğer Şîa hadis kitaplarında mevzu hadislerin varlığını ispatlamaya çalışmıştır. Tabâtabâî, hadisleri sened ve metin yönünden tenkide tabi tutmuştur. Mevzu hadislerin tespit edilebilmesi için takip edilmesi gereken yolları da maddeler halinde sıralamıştır. Yazdığı eserlerin büyük bir kısmı Farsça olarak yayınlanmıştır. İstifade etmeye çalıştığımız *Nakdu Kütübi'l-Hadis (el-İmâmiyye)* kitabı, Arapça olarak da yayınlanmıştır. Bilindiği gibi Ahbariyyûn'un tamamı ile Usûliyyûn'un cumhuruna göre *el-Kâfi*'deki hadislerin tümü sahihtir. Usûliyyûn'dan bazı âlimler ile günümüz münekkid bazı Şîi âlimleri, *el-Kâfi*'deki hadislerin tümünün sahih olduğunu söylemenin yanlış olacağını ifade etmişlerdir. *el-Kâfi*'de sahih hadislerin yanında zayıf ve mevzu hadislerin de olduğunu söylemişlerdir. Biz bu çalışmamızda günümüz münekkid Şîi âlimlerinden olan Tabâtabâî'nin Şîa hadis kaynaklarına, özelden de *el-Kâfi*'ye yaptığı eleştirileri tahlil ettik. Bu çalışmada *el-Kâfi*'deki rivayetleri tahlil ederken, Şîa kaynaklarından istifade etmeye çalıştık. Ehl-i Sünnet âlimlerinin *el-Kâfi*'ye yaptıkları tenkitleri dikkate almadık. Bu şekilde Şîa âlimlerinin *el-Kâfi* hadisleri ile ilgili değerlendirmelerini objektif olarak sunmaya gayret ettik.

Anahtar Kelimeler: Hadis, el-Kâfi, Mevzu Hadis, Şîa, Sened.

Tabâtabâî's Criticism of Shia Hadith Books (Example of Manufactured Hadiths in Al-Kafi)

Abstract

Mustafa el-Huseynî et-Tabâtabâî was born in Iran in 1935. He is the grandson of Ayatollah es-Sayyid Muhammed et-Tabâtabâî, one of the leading scholars of the recent Shia period, and Ayatollah Mirzâ Ahmed Âşitiyânî. He is known as one of the scholars who are critical of Shia hadith books and the Shia belief in general. Because of this attitude, he was detained many times by Iranian security forces and was subjected to various tortures. *Hel Yecûzu es-Sucûd li Gayrillâh, Ali Beyne'l-Guluvvi ve'l-Cefâi, er-Rikku fi'l-İslâm, el-Hiyânetu fi Nakdi't-Tarih, el-İslâm ve Asnâmu'l-Garbi, Nakdu 'l-Âsâr el-Musteşrikîn, Da'vetu'n-Nasârâ ilâ et-Tevhîd, Fethu'l-Beyân fîmâ Ruviye 'An Aliyyin (as) fi Tefsîri'l-Kurân, Hallu'l-Muşkile Beyne aş-Şîa ve's-Sünne fi Meseleti'l-İmâme* and *Nakdu Kütübi'l-Hadis (el-İmâmiyye)*, which we are working on. There are many Shiite scholars who were influenced by Tabâtabâî's views. Ayatollah Ebu'l-Fadl el-Berkeî (d.1413/1992) and Haydar Ali Kalemderân are some of them. Tabatabai approached Shia hadith literature critically and tried to explain with examples that fabricated hadiths exist in the most basic books of Shia. He tried to prove the existence of fabricated hadiths in Kulayni's al-Kafi and other Shia hadith books, which, according to the majority of Shia scholars, are the most authentic and unprecedented after the Quran. Tabatabai criticized the hadiths in terms of document and text. He also listed the ways to be followed in order to detect fabricated hadiths. Most of his works were published in Persian. The book *Nakdu Kütübi'l-Hadis (al-İmâmiyye)*, which we are trying to benefit from, has also been published in Arabic. As it is known, according to the entire Ahbariyyun and the majority of Usûliyyûn, all the hadiths in al-Kâfi are sound. Some scholars from Usûliyyûn and some contemporary Shiite scholars have stated that it would be wrong to say that all the hadiths in al-Kâfi are authentic. They said that in al-Kâfi, there are weak and fabricated hadiths as well as authentic hadiths. In this study, we analyzed the criticisms made by Tabâtabâî, one of today's critical Shiite scholars, against Shiite hadith sources, and in particular al-Kafi. In this study, we tried to benefit from Shia sources while analyzing the narrations in al-Kafi. We did not take into consideration the criticisms made by Ahl al-Sunnah scholars towards al-Kâfi. In this way, we tried to objectively conclude the evaluations of Shia scholars regarding the hadiths of al-Kafi.

Keywords: Hadith, al-Kâfi, Mevzu Hadith, Shia, Sened.

GİRİŞ

İslâmî hükümleri açıklama ve beyan etmede Kur'ân'dan sonra ikinci sırada yer alan Hadis (haberler/eserler), tarih boyunca uydurmalardan ve tahrifattan kurtulamamıştır. Tabâtabâî'ye göre, Rasûlullah (s.a.v.) döneminde hadislerin uydurulmaya başlandığına dair güvenilir vesikalar vardır. Ona göre Rasûlullah (s.a.v.) daha hayattayken bazı kötü niyetliler, insanların kendi taraflarına çekmek için, söylemediği şeyleri ona atfetmeye veya söylediklerini tahrif etmeye çalışmışlardır. Bu şekilde de kirli emellerine ulaşmayı amaçlamışlardır.¹ Hadis uydurma faaliyetleri, daha sonraki asırlarda hızlanarak devam etmiştir. Hadis uyduranların hedef ve sayısı gün geçtikçe artmıştır. Uydurdukları birçok yalanı Ehl-i Beyt imamları ile Sahâbe-i Kirâma nisbet etmişlerdir. Rasûlullah (s.a.v.), işin bidayetinde, Allah'ın (cc) yardım ve inayetiyle bu durumdan haberdar olmuş ve insanları *مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ* “Kim bilerek benim adıma yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın”² şeklinde uyarmıştır. Rasûlullah (s.a.v.) bu uyarıları İslâm âlimlerinin bu konuya hassasiyetle eğilmelerine, sünneti kötü insanların şerrinden muhafaza etmek üzere, olağanüstü bir çalışma içine girmelerine sevk etmiştir. Netice itibarıyla bu münekkîd âlimler, Rasûlullah'ın (s.a.v.) hadislerinin arasına sokulmaya çalışılan mevzu rivayetleri tespit edip, ayıklamak için büyük bir çaba içine girmişlerdir. Mevzû hadis gerçeğini açıklamak, uyduranların hainlik ve desiselerini deşifre etmek için müstakil eserler telif etmişlerdir. Tabâtabâî'nin mevzu hadislerle ilgili kaleme aldığı eserine geçmeden önce hadis tarihinde bu alanda yazılan eserlerin bir kısmını kronolojik olarak kısaca zikretmekte fayda görüyoruz.

Bu konuda yazılmış en eski eserler Abdurrazzak es-San'ânî el-Yemenî'nin (ö. 211/827), *el-Mevdû'ât* adlı kitabıdır. Diğer önemli bir eser ise *Mevdû'âtü'n-Nekkâş*'dir. Bu kitabın müellifi el-Hâfız Ebû Saîd Muhammed b. Ali b. 'Amr b. Mehdî el-İsbahânî el-Hanbelî (ö. 414/1023)'dir.³ Ebû Hâtim'den takriben iki asır sonra el-Hâfız el-Hüseyn b. İbrâhim el-Cûzekânî el-Hemedânî (ö. 543/1149), *el-Mevdû'ât mine'l-Ehâdîsi'l-Merfû'ât* kitabını telif etmiştir. Mevdû'ât konusunda yazılmış müstakil ilk eser olarak bilinen⁴ bu kitap, âlimler arasında *el-Ebâtîl li'l-Cûzkânî* ismiyle meşhur olmuştur. Daha sonra Abdurrahman b. el-Cevzî el-Hanbelî el-Bağdâdî (ö. 597/1201), *el-Mevdû'ât* adlı kitabı telif etmiştir. Bu kitabı telif ederken büyük oranda, daha önce zikri geçen el-Cûzekânî'nin kitabından istifade etmiştir. Onu el-Hasan b. Muhammed es-Sâğânî'nin (ö. 650/1252) *ed-Dürri'l-Mülteka'ti Tebyîni'l-Gala't ve Nefyi'l-Lağat* adlı eseri takip ediyor. es-Sâğânî'den takriben bir asır sonra Takiyuddin Ahmed İbn Teymiyye el-Harrânî (ö. 728/1328), *Ehâdîsu'l-Kussâs* adında bir eser kaleme almıştır. Bu kitabında çok sayıda yalan ve uydurulmuş rivayete işaret etmiştir. Onu, öğrencisi Muhammed b. Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350), *el-Menârü'l-Munîf fi's-Sahîh ve'd-Daîf* adlı eseriyle takip etmiştir. Hicri dokuzuncu asırda ise, es-Suyûtî'nin (ö. 911/1505) *el-Leâlî el-Masnû'a fi'l-Ehâdîsi'l-Mavdû'a* adında bir kitap telif ettiğini görüyoruz. Ali b. Muhammed b. Ali b. Abdurrahman b. Arâk el-Kenânî (ö. 963/1556) de, *Tenzihu's-Şerî'a el-Merfû'a 'ani'l-Ehâdîsi's-Şeni'a el-Mevdû'a* adında değerli bir kitap yazmıştır.⁵ Aynı konuda Nûruddîn Ali el-Kârî (ö. 1014/1605), *el-Esrâr el-Merfû'a fi'l-Ahbâr'il-Mevdû'a, el-Hibâtu's-Seniyyât fi Tebyîni'l-Ehâdîsi'l-Mevdû'ât ve el-Masnû' fi Ma'rifeti'l-Hadîsi'l-Mevdû'* kitaplarını telif etmişlerdir. Muhammed b. Ali eş-Şevkânî el-Yemenî (ö. 1250/1834), *el-Fevâidu'l-Mecmûa fi'l-Ehâdîsi'l-Mevdû'a* kitaplarını telif etmiştir. Ehl-i Sünnet âlimlerinin mevzu rivayetlerle mücadeleleri, daha sonraki dönemlerde de devam etmiştir. Günümüzde de Muhammed Nâsiruddin el-Elbânî (ö. 1420/1999), *Silsiletü'l-Ehâdîsi'd-Daîfe ve'l-Mevdû'a* adlı bir kitap yazmıştır.

Burada işaret etmemiz gereken önemli bir husus, bu alanda kitap yazan âlimlerden hiç birinin Caferiyye İsnâaşe-riyye'den olmamasıdır. Mevzû hadislerle mücadele edenlerin tümünün Ehl-i Sünnet âlimlerinden olması, müteakadimûn ve müteahhirûn Şîa âlimlerinin bu konuda bir çaba içine girmediklerinin göstergesidir. Esas itibarıyla Şîa hadis taksimine bakıldığı vakit, mevzu hadis diye bir hadis çeşidinin olmadığı görülür. Şîa hadis âlimleri mevzû hadisi de zayıf hadis içinde değerlendirmişlerdir.⁶ Belki bu konuda yazılmış tek Şîa eser, günümüz Şîa hadis âlimlerinden biri olan Muhammed Takî et-Tüstürî'nin (ö. 1995) *el-Ahbârü'd-Dehîle* adlı kitabıdır. Ancak et-Tüstürî, kitabında hadisleri uydurma sebepleri ile buna sevk eden etmenlere hiç değinmemiştir. Bunu fark eden Tabâtabâî, Şîa hadis edebiyatındaki söz konusu boşluğu doldurmak üzere, bu kitabı telif ettiğini söylemiştir. Tabâtabâî, kitabında mevzu

1 Seyyid Mustafa el-Hüseynî Tabâtabâî, *Nakdu kütübi'l-hadis bahsun havle'l-vad'i ve'l-ehâdîsi'l-mevdû'a fi kütübi'l-hadis (el-İmâmiyye)*, thk. ve çev. Sa'd Rustem, (b.y.: Mektebetü'l-Kalem el-Elektürniyye, 2007), 1.

2 Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Cami'u's-Sahih*, nşr. Muhammed Zühayr b. Nasır (b.y.: Dâru't-Tavki li'n-Necât, 1422/2001), “İlim”, 38; Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî en-Nisâburî, *Sahih*, thk. Muhammed Fuad Abdulbaki (Beyrut: Dâru İhyâit-Turâsi el-Arabî, ts.) “Zühd”, 72.

3 Ömer b. Hasan Osman Fellâte, *el-Vad'u fi'l-hadis*, (Dimeşk: Mektebetü'l-Gazâlî- Müessesetü Menâhili'l-İrfân, 1981), 3/453.

4 Muhammed b. Ali eş-Şevkânî, *el-Fevâidu'l-mecmûa fi'l-ehâdîsi'l-mevdû'a*, thk. Abdurrahman b. Yahya el-Ma'lemî el-Yemânî, (Kahire: Matbaatu's-Sünne'l-Muhammediyye, 1380/1960), 5.

5 Ömer b. Hasan Osman Fellâte, *el-Vad'u fi'l-hadis*, 3/471.

6 Ahmed Abdurrida el-Basrî Mâmekânî, *Fâiku'l-mekâl fi'l-hadîsi ve'r-ricâl*, thk. Gulam Muhsin Kayseriyyehâ, (Kum: Dâru'l-hadis, 1422/2001) 25-26; Hasan Selam, *Küleyni'nin el-Kâfî'sine Şîa Eleştirisi*, (İstanbul: Kitap Dünyası 2023) 311.

hadisler konusunu ele almış, Şîi mutemet hadis kitaplarında tahriç edilmiş akaid, Kur'ân tefsiri, fikhî konular, dua ve ziyaretlerle ilgili mevzu ve yalan hadisleri örneklerle açıklamaya çalışmıştır. Tabâtabâî çok sayıda hadis kitabının içeriğinin sıhhat durumuna bakılmaksızın Farsçaya tercüme edildiğini ve cahil insanların önüne atıldığını vurgulamaktadır.⁷ Hadis mecmualarında geçen rivayetlerin tümünün sahih ve gerçekten Rasûlullah'tan (s.a.v.) veya Ehl-i Beyt İmamlarından (a.s.) sadır olduğunu düşünmenin yanlış olduğuna dikkatleri çekmeye çalışmıştır.⁸

Şunu da ifade edelim ki, bu tür uydurma ve mevzu hadisler ya insanları doğru yoldan saptırmakta veya İslam'ın töhmet altında kalmasına sebep olmaktadır. Diğer yandan bu rivayetler, cahil insanları bid'at ve hurafelere yönlendirmektedir. Mevzu hadislerle mücadele etmek amacıyla yapılacak her türlü ilmi çalışma ve tahkik faaliyeti değerlidir. İslam ve Müslümanlara yapılan değerli bir hizmettir.⁹

Bilindiği gibi Şîa'nın cumhuruna göre Kur'ân-ı Kerim'den sonra en sahih kitap *el-Kâfi*'dir. Ehl-i Sünnet'in, Buharî'nin *Sahih*'ine atfettikleri değerler çok fazlasını Şîa, Küleynî'nin *el-Kâfi*'sine atfetmektedir. Şîa kitaplarının en değerli ve en faydalı olanıdır.¹⁰ İslâm'da ona (*el-Kâfi*) denk ve ona yakın bir kitap tasnif edilmemiştir.¹¹ Şîa ulemasının bir kısmı, *el-Kâfi*'deki rivayetlerin tamamının Masûm imâmdan sadır olduğunun kesin ve sahih olduğu kanaatine sahiptirler. Şîa hadis ve rical kitaplarında, Küleynî ve *el-Kâfi* hakkında kudsiyyet ifade eden betimlemelerin olduğunu görmek mümkündür. Biz de bu çalışmamızda *el-Kâfi*'de tahriç edilmiş olan hadislerin tümünün sahih olduğunu iddia edenlere muhalefet eden Şîi âlim Tabâtabâî'nin tenkit ve değerlendirmelerini zikredip tahlil etmeye çalıştık. Doktora tez çalışmamızdaki metodu devam ettirerek, *el-Kâfi* rivayetlerini değerlendirirken mümkün mertebe Şîi kaynaklardan istifa etmeye gayret ettik. Ehl-i Sünnet âlimlerinin *el-Kâfi* hakkındaki tenkit ve eleştirilerine yer vermedik. Netice itibariyle, et-Tabâtabâî ve onun gibi düşünen Şîi hadis âlimlerinin *el-Kâfi*'de tahriç edilen rivayetlerin sıhhatiyle ilgili görüş ve değerlendirmelerini, tespit edip tahlil etmeye çalıştık.

1. Mevzû Hadislerin Varlığına Delâlet Eden Rivâyetler

Tabâtabâî *el-Kâfi*'deki hadislerin genel durumunu ele almadan önce, Şîa hadisleri arasında yoğun bir şekilde mevzu olan ve tenkit edilebilecek hadislerin varlığını ispatlamaya çalışmıştır. Bunun delili, Ehl-i Beyt imamlarının mevzu ve uydurma hadislerin kendilerine isnad edildiğini sarahaten söylemiş olmalarıdır. Öte yandan Ehl-i Beyt İmamlarının bu sözleri sahih yollarla rivayet edilmiş ve mutemet Şîi hadis kitaplarında tahriç edilmiştir. Bu hadislere bakıldığı vakit iki ihtimal karşımıza çıkmaktadır:

a. Bu rivayetler (hadislerin uydurulduğunu ifade eden) sahih olup mevzu ve yalan hadislerin varlığına delalet etmektedir. Dolayısıyla zikredilen hadisler, Şîa hadisleri arasında mevzu ve uydurma hadislerin var olduğunu ispat ediyor. Netice itibariyle bizim de bu durumu kabullenmemiz gerekiyor.¹²

b. Şîa hadisleri arasında mevzu hadislerin var olduğuna işaret eden bu hadiselerin sahih olmaması ve uydurma olması halidir. Bu durumda da mevzu ve uydurulmuş hadislerin, İmamiyye İsnâşeriyye hadisleri arasında var olduğunun ispatı olacaktır.¹³ Çünkü zikredilen hadisler, Şîa'nın en mutemet hadis kitaplarında rivayet edilmişlerdir. O zaman Şîa hadis kitaplarında rivayet edilen ve bazı insanların hadis uydurup Rasûlullah (s.a.v.) veya Ehl-i Beytine nisbet ettiklerine delalet eden hadislere bakmak gerekir.

Küleynî'nin *el-Kâfi*'de tahriç ettiği konuyla ilgili bir rivayeti şöyledir: Ali b. İbrahim b. Haşim → An Ebihi → Hammad b. İsa → İbrahim b. Ömer el-Yemânî → Eban b. Ebu Ayyâş → Süleym b. Kays el-Hilâlî şöyle rivâyet eder: “Emîru'l-Müminîn'e (Ali b. Ebû Talib) dedim ki: Selman, Mikdad ve Ebû Zer'den Kur'ân'ın tefsiri ile ilgili birtakım açıklamaları ve Hz. Peygamberi'nden (s.a.v.) aktardıkları bazı hadisleri dinledim. Bunlar, diğer insanların elinde bulunan tefsir ve hadislerden farklıydı. Sonra seni dinledim, sen de onlardan dinlediklerimi tasdik eder açıklamalarda bulundun. Fakat bu arada insanların ellerinde Kur'ân'ın

7 Tabâtabâî, *Nakdu kütübi'l-hadis*, 4.

8 Tabâtabâî, *Nakdu kütübi'l-hadis*, 4.

9 Tabâtabâî, *Nakdu kütübi'l-hadis*, 4.

10 Muhammed b. en-Nu'mân b. el-Muallim Ebû Abdullah el-Ukberî el-Bağdâdî el-Mufid, *Tashîhu i'tikadât el-İmamiyye*, (Kum: Matbaatu Mehr, 1413/1992) 70.

11 el-Kummî, *el-Kunâ ve'l-Elkab*, 3/120.

12 Tabâtabâî, *Nakdu kütübi'l-hadis*, 5.

13 Tabâtabâî, *Nakdu kütübi'l-hadis*, 5.

tefsiriyle ilgili birçok açıklama ve Allah'ın Peygamberi'nden (s.a.v.) aktarılan çok sayıda hadis olduğunu gördüm. Ancak siz bunlardan farklı bir yaklaşım içindediniz. Sizce insanların ellerinde bulunan açıklama ve hadislerin tümü bâtil midir? Size göre insanlar bilerek Rasûlullah (s.a.v.) adına yalan mı söylüyor? Kur'an'ı bilinçli olarak kendi kişisel görüşleriyle mi tefsir ediyorlar?"

“(Ali) bana döndü ve şöyle dedi: Bir soru sordun, şimdi cevabını iyice anla! Kuşkusuz insanların elinde hak da var, bâtil da, nesh eden de var, nesh edilen de; genel nitelikli hüküm de var, özel nitelikli hüküm de; muhkem de var, müteşabih de; gerçekten orijinalliği korunan da var, orijinal olduğu vehmedilen de... Rasûlullah (s.a.v.) hayattayken de onun adına yalan söylenmişti. Nitekim bir gün kalkıp şöyle bir konuşma gereği duymuştu: “Ey insanlar! Bana isnat edilen yalanlar çoğaldı. Kim bilerek bana yalan isnat ederse cehennemdeki yerine şimdiden hazırlansın.” Ondan sonra da birtakım yalanlar ona isnat edildi.”¹⁴

Tabâtabâî, *el-Kâfî*'de geçen bu rivâyeti, İmamiyye Şîa'sının hadis kitaplarında mevzu hadislerin varlığına delil olarak getirmiştir. Ancak diyebiliriz ki, hadislerin Rasûlullah (s.a.v.) döneminde uydurulmadığı noktasında, Ehl-i Sünnet âlimlerinden hadisçiler, tarihçiler ve güvenilir fakihlerin cumhuru ittifak etmişlerdir.¹⁵ Muhammed Accac el-Hatib, Mustafa el-A'zamî, Abdulfettah Ebû Gudde, Muhammed Ebû Şehbe gibi, çağımız âlimlerinden bazıları da hadis uydurma faaliyetinin H. 40 yılında başladığını söylemişlerdir.¹⁶ Çağdaş yazarlardan Fellate, hadis uydurma faaliyetlerinin hicri 1. Asrın son üçte birlik kısmında (h. 66'dan sonra) başladığını söyleyerek, bundan önceki karışıklıkların yalan uydurma döneminin bir bakıma 'hazırlık safhası' olarak görmektedir.¹⁷ Bu genel görüşün yanında hadis vaz'ının daha önce başladığını iddia edenler de olmuştur. Bunlara göre hadis uydurma işi, ilk olarak Rasûlullah (s.a.v.) zamanında ortaya çıkmıştır. Günümüz yazarlarından Ahmed Emîn, Zübeyir Sıddıkî, Muhammed Ebû Zehv, el-İdlebî ve benzerleri Büreyde rivayetini, hadis uydurmanın Rasûlullah (s.a.v.) döneminde başladığına delil olarak göstermektedir.¹⁸ Büreyde hadisi için “Münkerdir, hiçbir şekilde sahih değildir”denilmiştir. ez-Zehebî de “Bu hadisin hiçbir tarihi sahih değildir.” demektedir.¹⁹ “Kim bilerek söylemediğim bir şeyi bana isnat ederse, ateşteki (cehennemdeki) yerine hazırlansın.”²⁰ hadisi 70-100 küsur sahabinin rivâyet ettiği, mütevatir bir hadistir. Bütün sünen kitaplarında tahrîç edilmiştir.²¹ Sahâbe'nin Rasûlullah (s.a.v.) hayattayken ve vefatından sonra hadis uydurduklarına dair, kesin ve müşahhas bir delil yoktur. Bu konudaki rivâyetlerin tümü, sened ve metin yönünden problemlidir. Rivâyetlerdir. Rasûlullah'a (s.a.v.) yalan isnat ettiklerine dair kesin bir delil olmadığı gibi, bu konuda söylenenler, varsayımlardan yola çıkılarak yapılan yorumlardan başka bir şey değildir. Beyheki'nin rivâyet ettiğine göre onlar şöyle diyorlardı: “Her birimiz Rasûlullah'ın (s.a.v.) hadisini işitmiş ve dinlemiş değildir. Bizim işimiz ve meşgalelerimiz vardı. Ancak insanlar yalan konuşmuyorlardı. Hazır olan, gaib olana haber veriyordu.”²² Diğer bir rivâyete göre Enes b. Mâlik (r.a.) bir hadisi rivâyet eder. Bunun üzerine bir adam ona: ‘Sen gerçekten bunu Rasûlullah'tan (s.a.v.) işittin mi? O. “Evet ondan işittim veya yalan konuşmayan biri bana rivâyet etti. Allah'a yemin ederim ki, biz yalan konuşmaz ve yalanın ne olduğunu da bilmezdik.”²³ Sahabenin Rasûlullah (s.a.v.) hayattayken veya vefatından sonra, söylemediği ve yapmadığı şeyleri ona isnat ederek, iftira attıkları konusunda ileri sürülen iddiaların aslının olmadığı konusunda, Ehl-i Sünnet âlimleri ittifak halindedirler. Ehl-i Sünnet itikadına göre sika, güvenilir ve örnek insanlar olup, birbirlerini yalanlamıyorlardı. Aralarındaki ihtilaflar ise, dini konulardaki değişik bakış açıları ve ictihad farklılıklarından

14 Ebu Ca'fer Muhammed b. Ya'kup el-Küleynî, *el-Kâfî*, (Tahrân: Dâru'l-Kütübî'l-İslâmiyye 1405/1984), “Fadlu'l-İlmi”, Bâbu İhtilâfu'l-Hadisî (1), 1/ 62.

15 Ebû'l-Farac Abdurrahman b. Ali b. Muhammed b. Ca'fer İbnu'l-Cevzî, *Kitâbu'l-mevdûât mine'l-ehâdis el-merfûât*, thk. Nûruddin b. Şukrî b. Ali Bûyâcılar, (Riyad: Mektebetu't-tedmuriyye, 1418/1997) 1/50; Mekkî eş-Şâmî, *es-Sunne en-Nebeviyye ve matâinu'l-mubtedaati fihâ*, (Ammân: Dâru Ammâr li'n-neşri ve't-tevzî', 1420/1999) 42.

16 H. Musa Bağcı, *Hadis Tarihi (H. İlk Üç Asır)*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2009) 121.

17 Fellâte, *el-Vad'u fi'l-Hadisî*, (Dimeşk: Mektebetu'l-Gazâlî, 1401/1981) 1/214.

18 Enbiya Yıldırım, *Hadis Problemleri*, (İstanbul: Rağbet, 2001) 14; H. Musa Bağcı, *Hadis Tarihi (H. İlk Üç Asır)*, 120.

19 H. Musa Bağcı, *Hadis Tarihi H. İlk Üç Asır*; 120; Enbiya Yıldırım, *Hadis Problemleri*, 16; Şemsuddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Mîzânu'l-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife li't-tabâeti ve'n-neşr, 1982/1963) 2/293.

20 Muhammed b. İsmail Ebû Abdullah el-Buhârî, *Sahih*, thk. Muhammed Züheyr b. Nasır en-Nâsır, (b.y. Dâru Tavki'n-necât, 1422/2001) Cenâiz 33, h. no: 1291; Muslim b. el-Haccâc Ebû'l-Hasan el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî, *Sahih*, thk. Muhammed Fuad Abdulbakî, (Beyrut: Dâru İhyai't-turâs el-Arabî, ty.) Mukaddime, 2, h. no: 5; İbn Haneli Ahmed, *Musned*, thk. Şuayb el-Arnaûd- Adil Murşid vb. (b.y: Muessese-tu'r-risâle, 1421/2001) 3/71.

21 Mekkî eş-Şâmî, *es-Sunne en-Nebeviyye ve matâin el-mubtediati fihâ*, (Ammân: Dâru Ammâr li't-tevzîi ve'n-Neşri, 1420/1999) 26-27.

22 Ebu Abdullah el-Hâkim Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Hamdeveyhi b. Nu'aym b. el-Hakem ed-Dabbî et-Tahmânî en-Nisâbü'rî el-Hâkim, *el-Mustedrek ale's-sahiheyn*, thk. Mustafa Abdulkadir Atâ, (Beyrut: Dâru'l-Kütüb el-İlmiyye, 1990), 1/216.

23 Ebubekir Ahmed b. Amr b. Abdulhalik b. Hallad b. Ubeydullah el-Atekî el-Bezzâr, *Müsnedü'l-Bezzâr*, thk. Mahfûzurrahman Zeynullah, (el-Medînetu'l-Muneverre: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 2009), 23/482.

ibaretti. Onlardan her biri hakkı arayıp toplumda hakkı hâkim kılmak için çalışıyordu.²⁴

Tabiîler dönemine baktığımızda ise, kibâr-ı tâbiîn (büyük tabiîler) dönemindeki hadis uydurma işinin siğâr-ı tabiîn dönemine nispeten çok daha az olduğu şüphesizdir. Zira henüz Rasûlullah'a (s.a.v.) gelen vahiy ve peygamberlik makamına olan saygı canlılığını muhafaza ediyordu. Tabiînin birinci dönemindeki takva ve dine bağlılık, siğâr-ı tâbiîn (küçük ve genç tabiîler) döneminkinden daha güçlüdür. Hadis uydurmaya iten siyasi ihtilafların siğâr-ı tâbiîn dönemine göre daha sınırlı ve dar çerçevede olduğu bir gerçektir. Öte yandan Sahabenin varlığı, ilmiyle, adaletiy-le öngörülerıyla temayüz eden ve çıkabilecek problemleri önceden tespit edip çözümler üretebilen kibâr-ı tâbiîn'in varlığı hadis uyduranların önünde büyük bir engel olarak duruyordu. Tüm bu nedenlerden dolayı hadis uydurmaya niyetli olanlar, bu sağlam engeli aşmada ciddi anlamda zorluk çekiyorlardı. Uydurdukları hadisler de kısa bir zaman zarfında tespit edilip etkisiz hale getiriliyordu.²⁵

Ehl-i Sünnet âlimleri arasında genel kabul gören görüşe göre, siyasi anlaşmazlıklar ile Müslümanlar arasındaki fitne, Hz. Osman (r.a.) ve Hz. Ali (r.a.) hilafetlerinde tohumlarını atmaya başlamıştır. Bu ihtilaflar ise hadis uydurmanın ilk sebebidir. Yine İslam tarihinde ilk olarak hadis uydurma cesaretini gösterenler şüphesiz Şîa'dır. Irak hadis uydurma işinin ilk olarak gerçekleştiği bölgedir.²⁶ Hadis âlimleri bu gerçeğe işaret etmişlerdir. İmam ez-Zuhrî, "Ey Irak Halkı! Hadis yanımızdan bir karış olarak çıkıyor; sizden bize bir zira' olarak dönüyor."²⁷ diyordu. İmam Malik ise Irak'a 'Uydurma Hadislerin Basıldığı Belde' ismini veriyordu. Nasıl ki, para bastırılıp alışveriş için insanlara veriliyorsa, Irak'ta da hadisler uydurulur ve insanlara buradan ihraç edilir."²⁸ demiştir.

Ehl-i Sünnet âlimlerinden bazılarına göre ise, hicretin 40. yılı, sünnetin saflığını koruduğu, yalandan ve hadis uydurmadan korunduğu ile hadis vaz'ının siyasi amaçlar ve iç çekişmelerde kullanılmaya başlandığı dönem arasındaki sınır çizgisidir.²⁹ Özellikle Hz. Ali (r.a.) ile Hz. Muaviye (r.a.) arasında cereyan eden kanlı savaşlar, Müslümanların parçalanıp grup ve mezheplerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu bölünme ve parçalanma neticesinde ortaya çıkan firkalardan her biri, haklılıklarını Kur'ân ve sünnetten deliller getirerek ispatlamaya çalışmışlardır. Bazı firkalar haklı olduklarını ortaya koymak için Kur'ân ayetlerini ve hadisleri asli anlamlarından uzaklaştırıp kendi istedikleri şekilde tefsir ve te'vil etmişlerdir. Bununla da yetinmeyen bazı grup ve şahsiyetler Rasûlullah'ın (s.a.v.) söylemediğini ve yapmadıklarını ona nispet edip hadis uydurma faaliyeti içine girmişlerdir. Bu noktadan itibaren sahih olan hadislerle uydurma olan hadis birbirine karışmaya başlamıştır. İlk olarak şahısların fazileti ile alakalı olarak hadis uydurulmaya başlanmıştır. İnsanlar, İmamların ve hizip başkanlarının faziletini ifade eden hadisleri uydurdular. Bu işi ilk yapanların ise Şîa olduğu rivayet edilir. İbn el-Hadid, Şerhu Nehci'l-Belâğa'da: "Şunu bil ki, şahısların fazileti ile ilgili yalan hadislerin aslı Şîa'ya dayanır. Buna Ehl-i Sünnet cahilleri de hadis uydurmakla karşılık verdiler" ifadesini kullanmıştır.³⁰ Ancak Yüce Allah lütfu ve keremiyle sünneti yalancılardan yalanlarından ve uyduruk rivayetlerinden koruyacak, onlara karşı çetin bir mücadele verecek bilginler müsahhar kılmıştır. Bu âlimler var güçleriyle Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünnetini savunmuşlar, sahih olanı sakiminden ayırmışlar, râvilerin biyografyalarını ve hadis ilmi açısından güvenilirlik derecelerini ölçen müstakil kitaplar telif etmişlerdir. Aynı zamanda zayıf, metrûk ve hadis uyduran râvileri konu alan kitaplar tasnif etmişlerdir. Bütün bunlar Yüce Allah'ın (c.c.) Rasûlullah'ın (s.a.v.) sahih sünnetini koruduğu ve muhafaza ettiğinin açık göstergesidir.³¹ Ehl-i Sünnet âlimlerine göre, Rasûlullah (s.a.v.) sahabeye, kendilerinden sonra gelenlere hadislerini tebliğ etmelerini emrederken, bu uyarıyı yapmıştır.³² Sahih yollarla rivayet edilen hadis şöyledir:

24 İbn el-Cevzî, *Kitâbu'l-Mevdûat*, 1/50;

25 İbn el-Cevzî, *Kitâbu'l-Mevdûat*, 1/51.

26 İbn el-Cevzî, *Kitâbu'l-Mevdûat*, 1/51.

27 Şemsuddin Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehabî, *Siyeru A'lâmi'n-nubelâ*, thk. Şuayb el-Arnâût v.d. (b.y.: Müessesetü'r-Risâle, 1985) 5/344; ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtu'l-meşâhîri ve'l-a'lâm*, thk. Beşâr 'Avvâd Ma'rûf, (b.y.: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2003), 3/499.

28 Ebu'l-Fadl el-Kâdî İyad b. Musa el-Yahsubî, *Tertîbu'l-medârik ve takrîbu'l-mesâlik*, (el-Muhammediyye (el-Mağrib: Matbaatu Fadâle, 1983), 2/141; ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtu'l-meşâhîri ve'l-a'lâm*, (Kâhire: Dâru'l-Hadis, 2006) 7/ 188.

29 Komisyon, *Difâ'ani'l-hadis en-Nebevî ve tefnidu şubuhâti husûmihi- muşkilâtu'l-Ehâdis*, (Kâhire Mektebetü'l-Mutenebbi ty.) 62; ez-Zehabî, Muhammed b. Matar, *Tedvînu's-Sunneni'n-Nebiyye (Neş'etuhu ve tatavvuruhu min'l-karni'l-evvel ilâ nihâyeti el-karn et-tâsi' el-hicri)*, (Riyad: Mektebetü Dâru'l-Minhâc, 1428/2007) 31.

30 Mustafa b. Hasenî es-Sibâî, *es-Sünne ve mekânethâ fi't-teşrîi el-İslâmî* (Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1982), 76, 254, 156.

31 Zeynuddin Abdurrahman b. Ahmed İbn Receb el-Hanbelî, *Tefsîru İbn Receb el-Hanbelî (Revâi'u'l-Tefsîr)*, (Suudi Arabistan: Dâru'l-Âsime, 1422/2001) 1/604-605; Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelusî İbn Hazm ez-Zâhirî, *el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm*, thk. Ahmed Muhammed Şakir, (Beyrut: Dâru'l-Âfâk el-Cedîde, ty.) 1/96-99.

32 Mekki eş-Şâmî, *es-Sunne en-Nebeviyye*, (Ammân: Dâru Ammâr li'n-neşri ve't-tevzi', 1420/1990) 22-23.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «بَلَّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً، وَحَدَّثُوا عَنِّي إِسْرَائِيلَ وَلَا حَرَجَ، وَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا، فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ»

Abdullah b. Amr'dan (ra) rivayet edildiğine göre, Nebî (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Benim tarafımdan tebliğ edilen Kur’ân’dan bir âyet bile olsa insanlara ulaştırınız. İsrailoğullarından da haber verebilirsiniz. Bunda bir sakınca yoktur. Kim bile bile bana yalan isnat ederse, cehennemdeki yerine hazırlansın.”³³ Bu hadis aynı lafızlarla Sünen et-Tirmizî,³⁴ Müsned-i Ahmed³⁵ vb. hadis kitaplarında tahrîç edilmiştir.

Bu hadisin iddia edilen diğer vürûd sebebi ise, senedinde müttehem ve cerh edilmiş râvilerin olduğu zayıf ve münker hadislerde vârid olmuş olup, muteber hadis kitaplarında rivayet edilmemiştir. Tespitimize göre bu anlamdaki hadis üç tarikle ve altı sahâbeden rivayet edilmiştir. Bunlar: 1- Bureyde,³⁶ 2- Sihri b. Eslem,³⁷ 3- Abdullah b. Zübeyr,³⁸ 4- Abdullah b. el-Hâris,³⁹ 5- Abdullah b. Amr,⁴⁰ 6- Usâme b. Zeyd’dir.⁴¹ Ancak bu rivayetlerin senedlerindeki müttehem ve mecruh râvilerin olması yanında, metinlerinde de birbirleriyle çelişen noktalar vardır. Konumuzun anlaşılması için bu tariklerden birini zikredip diğer ikisinin kitaplardaki yerlerine işaret edeceğiz.

Birinci tarik: İbn el-Cevzî à Ali b. Mesharà Salih b. Hayyan à Abdullah b. Bureyde à Babasından şunu rivayet etmiştir: “Medîne’ye iki mil uzaklıkta Leys Oğulları kabilesi vardı. Bir adam cahiliye döneminde onlardan bir kadınla evlenmek istemiş, fakat bu isteği reddedilmişti. Adam üzerinde bir cübbe olduğu halde onlara gidip şunu söyledi: Rasûlullah (s.a.v.) bana bu cübbeyi giydirdi. Mallarınız ve kan davalarınızda hükmetme yetkisini kendine verdiği ni söyleyerek, âşık olduğu kadının evine gitti. Durumdan şüphelenmeleri üzerine adamın durumunu Rasûlullah’a (s.a.v.) haber verdiler. Rasûlullah (s.a.v.) öfkelenerek şöyle buyurdu: “Yalan söylemiş Allah’ın düşmanı.” Daha sonra bir adamı göndererek şunu emretti: “Eğer onu –onu bulacağımı tahmin etmiyorum- sağ olarak yakalarsan, boynunu vur. Yok eğer ölü olarak bulursan onu ateşle yak.” Adam gelince baktı ki bir yıl on sokmuş ve ölmüş. Bunun üzerine -Rasûlullah’ın (s.a.v.) emri gereği- onu yaktı. İşte Rasûlullah (s.a.v.) bunun üzerine şöyle buyurdu: “Kim bile bile bana yalan isnat ederse, cehennemdeki yerine hazırlansın.”⁴² Şunu ifade etmemiz gerekir ki, münekkid hadisçiler, zikrettiğimiz hadisin senedinde yer alan Salih b. Hayyan el-Kureşî el-Kûfi’nin zayıf ve mecruh olduğu noktasında ittifak etmişlerdir.⁴³

İkinci tarik ise şöyledir: İbn el-Cevzî à el-Muâfi b. Zekeriyâ à Muhammed b. Hârûn Ebû Hâmid el-Hadremî à es-Sirrî b. Yazîd el-Hurâsânî...

Bu rivayetin râvilerinden olan Dâvûd b. ez-Zuberân el-Basrî’nin zayıf olduğu noktasında ittifak vardır. Biz burada âlimlerin kendisiyle ilgili değerlendirmelerini bir bütün olarak zikredemeyiz. Ancak ilgili kaynaklara havale etmekle yetiniyoruz.⁴⁴ Öte yandan Davûd b. Zeberân bu hadisi, Atâ’ b. es-Sâib’den rivayet etmiştir. Ancak bu Semâ’ Ata’nın ihtilatından sonra olmuştur.⁴⁵ Bilindiği gibi ihtilattan sonra râvinin rivayetleri kabul edilmez.⁴⁶

Üçüncü tarik: et-Tabarânî à Ali b. Abdulaziz à Ebû Naim à Hamza es-Simâlî Sâbit b. Ebû Safiyye à Sâlim b. Ebû l-Ca’ à Abdullah b. Muhammed b. el-Hanefiyye...

Bu tarikte yer alan râvî Ebû Hamza es-Simâlî el-Kûfi –ismi Sâbit b. Ebû Safiyye’dir- zayıf olduğu hususunda

33 Muhammed b. İsmail Ebû Abdullah el-Buhârî, *Sahih*, thk. Muhammed Zuheyr b. Nâsır en-Nâsır (Dimeşk: Dâru Tavki’n-Necât, 1422/2001) 50.

34 Muhammed b. İsa Ebû İsa et-Tirmizî, *Sünen*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir (Beyrut: Dâru’l-Kutub el-İlmiyye, 1408/1987) 5/39.

35 Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî İbn Hanbel, *Musned*, thk. Şuayb el-Arnaûd-âdil Murşd vd. (yy: Muessesetu’r-Risâle, 1421/2001) 11/488, h. no: 6888.

36 İbn Teymiyye, es-Sârimu’l-meslûl li şâtimi’r-Resûl, 2/323; İbn Hacer, et-Talhîsu’l-habîr, 4/126-127 h. no: 1925.

37 et-Tabarânî, *Mu’cemu’l-kebir*, 6/277, h. no: 6215.

38 İbn el-Cevzî, *el-Mevdûât*, 1/56; İbn Teymiyye, es-Sârimu’l-meslûl, 2/327-328.

39 er-Rabî’ b. Habîb el-Ezdî, *Musned*, 1/283-284, h. no: 379.

40 et-Tabarânî, *el-Mu’cemu’l-Evsat*, 2/175, h. no: 2091

41 İbn el-Cevzî, *Mevdûât*, 1/83.

42 İbn el-Cevzî, *Kitâbu’l-Mevdûât*, 1/50.

43 Buhârî, *Târîhu’l-Kebîr*, 4/275; Ebû Hatim, *el-Cerh ve’l-ta’dîl*, 4/398; el-Mizzî, Yusuf b. Abdurrahman b. Yusuf, *Tehzîbu’l-kemâl fi es-mâi’r-ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Ma’rûf, (Beyrut: Muessesetu’r-risâle, 1400/1980) 13/34-35; ez-Zehabî, *Mizânu’l-i’tidâl*, 2/292-293.

44 Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed İbn Ebî Hatim, *el-Cerh ve’l-ta’dîl*, (Beyrut: Dâru İhyâ’ et-Turâs el-Arabî, 1271/1952) 3/412-413; ez-Zehabî, *Mizânu’l-i’tidâl*, 2/7-8; İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu’l-tehzîb*, 3/160161.

45 İbn Hacer, *Tehzîbu’l-kemâl*, 1/236.

46 Burhanuddin el-Halebî Sibî İbn el-‘Acemî, *el-İğtibât bimen rumiye mine’r-ruvâti bi’l-İhtilat*, (Beyrut Dâru’l-hadîs, 1408/1988) 241; İbn el-Keyyâl, *el-Kevâkibu’n-neyyirât fi ma’rifeti mine’r-ruvâti’s-sikât*, thk. Abdulkayyum Abdurabbî en-Nebî, (Beyrut: Dâru’l-Me’-mûn, 1401/1981) 1/323.

ittifak vardır.⁴⁷ Görüldüğü gibi tariklerin üçünde de zayıf raviler vardır. Zikretmeye çalıştığımız tariklerin üçü de şedidudda'f hükmündedirler. Bu durumda olan hadisler, itibar yoluyla ve tariklerinin çokluğu ile sahih veya hasen seviyesine çıkamaz.⁴⁸ Öte yandan metinlerinde de ızdırıp ve çelişkiler vardır. Birinci tarikte Rasûlullah'ın (s.a.v.) gönderdiği kişi verilen emir gereği onu yakmıştır.⁴⁹ İkinci tarikte, adam çıktıktan sonra Rasûlullah (s.a.v.) onu geri çağırıp, ateşle yakmaktan onu nehyetmiştir.⁵⁰ Üçüncü tarika göre, adam oraya vardığında adamın öldüğünü ve defnedildiğini görür. Bunun üzerine kabirden çıkarılmasını emreder ve onu yakar. Rivayetler arasındaki çelişkiler açıktır. Öte yandan Rasûlullah'ın (s.a.v.) hayatı boyunca ölüleri yakmayı emrettiği vaki değildir. Güvenilir hadis ve siyer kitapları böyle bir kıssayı nakletmemişlerdir. Eğer böyle ciddi bir mesele vuku olmuş olsaydı, çok sayıda sahabenin rivayet etmesi gerekirdi. Çünkü eğer doğru olmuş olsaydı, daha sonraki nesillerde de etkisi olacaktı.⁵¹ Şunu da ifade etmemiz gerekir ki, “من كذب علي” hadisi mütevatir olup yüz civarında sahabe tarafında rivayet edilmiştir. Ancak bu kesrete rağmen iddia edilen sebep-i vürûd tek bir sahih tarikte gelmemiştir. Bu da üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir husustur.

Öte yandan İbn Adî (ö. 365/976), bu eseri *el-Kâmil fi Du'afâ'i-r-Ricâl* adlı kitabında rivayet etmiştir.⁵² İbnü'l-Cevzî (ö.597/1201) de, ondan naklederek *el-Mevdû'ât* adlı kitabında zikretmiştir.⁵³ Abdulfettah Ebu Gudde, bu rivayeti değişik tarikleri ile *Lemehât min Târîhi's-Sünne* adlı kitabında ele almıştır. Sonuç olarak şöyle demiştir: “من كذب علي متعمدا فليتبوا مقعده من النار” hadisin vürûd sebebi ile ilgili olarak rivayet edilen hadis ise, münkerdir, ona iltifat etmek ve dikkat-i nazara almak doğru değildir. Meşhur ve mütevatir olan rivayette hadisin vürûd sebebi vârid olmamıştır.”⁵⁴

Hadisteki şiddetli tehdit ve gözdağının sebebi, Rasûlullah (s.a.v.) hayattayken birilerinin hadis uydurmasından dolayı değildir. Çünkü akıllı bir insan hayatta olanlara yalan ve iftira isnat etmez. Zira yapılanların deşifre olması mümkündür. Bilindiği gibi vahiy inmeye devam ediyordu, münafıkların yaptıklarını ve kötü niyetlerini yüzlerine vurarak onları deşifre ediyordu. Sahabe ve kibar-ı tabiin döneminde de hadis uydurma işinin yaygın olmadığını söylemek yanlış olmaz. Zira ilim ve takvalarıyla meşhur olan bu insanların hayatta olması, kötü niyetli, hadis uydurucularının işini zorlaştırıyordu. Nitekim Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünneti hakkında derin bilgiye sahip olmaları, plan ve desiselerini deşifre etme ve çalışmalarını kısmen engellemeye yetiyordu.⁵⁵

Tabâtabâî'nin, Şîa hadis kaynaklarında mevzû hadislerin varlığını ispatlamak için işaret ettiği diğer bir rivayet de şöyledir:

Ahmed b. Muhammed ael-Hüseyn b. Said à Zikrettiği şahıstan à Ubeyd b. Zürâre à Muhammed b. Mârid, Ebu Abdullah'a (as) şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Bildikten sonra (iman ettikten sonra) istediğin şekilde amel et” dediğine dair senden bir hadis rivayet ediliyor. O, “doğrudur ben söyledim” dedi. Dedim ki: Onlar zina etseler de, hırsızlık etseler de veya içki içseler de mi?” O bana, innâ lillah ve innâ ileyhi râciûn, vallahi bizim hakkımızda insaflı davranmadılar. Biz kendimizi amel etmekle mükellef kılıp, onlardan sorumluluk kaldırmamışızdır. Ancak ben: “Sen bildikten (iman ettikten) sonra istediğinle amel et. Zira amelin az olsun, çok olsun, senden kabul edilir” dedim.”⁵⁶

Küleynî, *el-Kâfi*'nin *Bâbu Enne'l-Îmâne lâ Yadurru Maahu Seyyiâtun ve'l-Kufru lâ Yanfe'u Ma'ahu Hasenedun* başlığı altında altı hadisi rivayet etmiştir. Bu rivayetlerde, iman edenin günahlarının kendisine zararı olmayacağı vurgusu vardır. Dolayısıyla bu rivayetler, Mürcie fırkasının görüşlerini anımsatıyor.⁵⁷ Şüphesiz bunda günah ve suç işlemeye teşvik vardır. Zira iman ettikten sonra, işlediği günahların uhrevî anlamda bir cezası yoktur.

47 ez-Zehbî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 1/163; İbn Hacer, *Tehzibu'l-Kemâl*, 2/7-8.

48 Muhammed b. Muhammed b. Süveylim Ebü Şehbe, *el-Vasît fi ulûm ve mustalahi'l-hadis*, (b.y.: Dâru'l-fikr el-Arabî ty.) 671.

49 Abdurrahman b. Ali b. Muhammed İbnü'l-Cevzî, *Kitâbu'l-Mevdû'ât mine'l-ehâdîsi'l-merfûât*, (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2008), 1/50.

50 İbn el-Cevzî, *Kitâbu'l-Mevdû'ât*, 1/52.

51 Mustafa es-Sibâî, *es-Sunne ve mekânethuhâ fi't-teşri' el-İslâmî*, (Dimeşk el-Mektebu'l-İslâmî, 1405/1985) 138-239.

52 Ebu Ahmed Abdullah b. Âdî el-Curcânî el-Hâfiz İbn Âdî, *el-Kâmil fi du'afâ'i-r-ricâl*, thk. Komisyon, (b.y.: Dâru'l-Fikri, 1984), 4/1371-1372.

53 İbnü'l-Cevzî, *Kitâbu'l-Mevdû'ât mine'l-ehâdîsi'l-merfûât*, 27-28.

54 Abdulfettâh Ebu Gudde, *Lemehâtun min târîhi's-sünne ve 'ulûmi'l-hadis* (Halep: Mektebetü Matbûat el-İslâmiyye, 1984), 29,32.

55 Mustafa es-Sibâî, *es-Sunne ve mekânethuhâ fi't-teşri' el-İslâmî*, 78.

56 Küleynî, *el-Kâfi*, “Kitâbu'l-îmân ve'l-Kufr”, Bâbu Enne'l-Îmâne lâ Yadurru Maahu Seyyietun ve'l-Kufru lâ Yanfe'u Ma'ahu Hasenedun, (5) 2/ 463; Mâzenderânî, Muhammed Salih (ö. 1081/1671), *Şerhu Usûl el-Kâfi*, es-Seyyid Ali Âşûr (thk), Dâru İhyâ' et-Turâs el-Arabî, Beyrut, (5) 10/227.

57 “Kâfire ameli fayda vermediği gibi mümine de işlediği haramlar veya işlemediği farzlardan doğan günahlar zarar vermez” görüşünde olan Mürcie'dir. Bkz. Uludağ, Süleyman, “Amel” *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991) 3/13-16.

Tabâtabâî, Rasûlullah (s.a.v.) ve Ehl-i Beyt İmamları adına hadis uydurulduğunu mutemet Şîa hadis ve ricâl kitaplarından derlediği rivayetlerle ispatlamaya çalışmıştır.⁵⁸ Bu rivayetlerden diğer bir kısmı şunlardır.

1- İmam Sadık'tan rivayet edildiğine göre o şöyle söylemiştir: “*Ben bir konuda onlardan birine bir şey söylerim. O ise daha yanımdan ayrılmadan, sözlerimi murat ettiğimin dışında yorumlamaya çalışır. Çünkü onlar bizim hadisimiz ve sevgimizle Allah'ın rızasını aramıyorlar. Bilakis dünyayı istiyorlar. Her biri baş (reis) olarak çağrılmak istiyor.*”⁵⁹

2- İmam Sadık'tan şu ifadeler nakledilmiştir: “*Bizden rivayet edilip de, Kur'an ve sünnete uygun olmayan hadisleri kabul etmeyin. Rivayet edilenle beraber daha önceki hadislerimizden şahit bulursanız müstesna. Muğîra b. Saîd –Allah kendisine lanet etsin- babamın ashabinin kitaplarına, babamın söylemediği şeyleri soktu. Allah'tan korkun. Bizden rivayet edilip de Rabbimiz'in kavli ve Peygamberimiz'in (sav) Sünnetine aykırı şeyleri kabul etmeyin. Zira biz konuştuğumuz vakit: “Allah Azze ve Celle şöyle dedi, Rasûlullah (sas) şöyle buyurdu.” deriz.*”⁶⁰

3- İmâm Ali b. Musa er-Rıdâ'nın (as) Hüseyin b. Halid'e şöyle dediği rivayet edilir: “*Ey İbn Halid! gulattan olanlar, cebr ve teşbih konusunda söylemediklerimizi bize isnat ettiler.*”⁶¹ Yani uydurdular.

4- el-İmâm Ali b. Musa er-Rıdâ'nın (as) İbrahim b. Ebû Muhammed'e şöyle söylediği rivayet edilir: “*Muhaliplerimiz faziletimiz ile ilgili üç türlü hadis uydurdular. Birisi bizi övmeye aşırılığı ifade ediyor. İkincisi değerimizi düşürüyor. Üçüncüsü ise düşmanlarımızın selbi yönlerini açıkça ifade ediyor. İnsanlar, bizi övmeye aşırılık ifade eden hadisleri duyunca, şîamızı tekfir edip, bizi ilahlaştırdıklarını söylerler. Değerimizi düşüren rivayetleri işitince gerçekten öyle olduğumuzu zannederler. Düşmanlarımızın selbi yönlerini isimleriyle beraber işitince de bizi ismimizle eleştirmeye başlarlar.*”⁶² Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “*Siz, onların ilahlarına hakaret etmeyin; yoksa onlar da haddi aşar ve cahilce Allah'a hakaret ederler.*”⁶³

5- el-Keşşî, Yunus b. Abdurrahman'dan şunu söylediğini rivayet etmiştir: “*Irak'a gittim ve Ebû Cafer'in (as) ashabından bazılarını buldum. Ebû Abdullah'ın (as) da arkadaşlarının çok olduğunu gördüm. Onları dinledim ve kitaplarını aldım. Daha sonra bu kitapları Ebû'l-Hasan er-Rıdâ'ya arz ettim. Ancak o, bu hadislerin büyük bir kısmının, Ebû Abdullah'ın (as) hadislerinden olabileceğini reddetti.*”⁶⁴

Tabâtabâî, bu rivayetleri serdettikten sonra şu notu düşmüştür: “*Daha önce ifade ettiğimiz gibi – büyük bir kısmı Şîa hadis kaynaklarında var olan – rivâyetler, eğer sahih kabul edilirse, Şîa hadis ve rivayetleri arasında yalan ve mevzu hadislerin İmâmlara nispet edildiğinin ispatı olmuş olur. Eğer bu rivayetleri kabul etmez ve uydurma olduğunu söylersek, bu durumda da uydurma, yalan ve mevzu hadislerin İmâmlara nispet edildiğinin ispatı olmuş olur. Zira bu rivayetler Şîa'nın güvenilir ve mutemet hadis kitaplarında geçmektedir.*”⁶⁵

Tabâtabâî, bundan sonra, Şîa'nın büyük hadis âlimlerinin, mevzu hadislerin varlığı ile alakalı sözlerine yer vererek şöyle demiştir: “*Şîa hadis kitaplarında, Mevzu ve yalan haberlerin varlığı ile ilgili zikrettiğimiz hadislerden sonra, şimdi de Şîa'nın önde gelen ve güvenilir hadis âlimlerinin bu konudaki sözlerini zikretmek istiyoruz. Bu şekilde okuyucularımız Şîa'nın önde gelen hadis âlimlerinin de Şîa hadis kaynaklarında mevzu ve yalan hadislerin varlığına işaret ettiklerini ve bu konuda Şîileri uyardıklarını anlayacaklardır.*”⁶⁶

1.1. el-Kâfi'de Uydurma Hadislerin Varlığını Kabul Eden Şîa Âlimleri

Şîa âlimlerinin *el-Kâfi*'de uydurma hadisler bulunduğu dair görüşlerini aktaran Tabâtabâî, *el-Kâfi*'nin çok sayıda sahih hadis ve rivâyetleri içermekle beraber, batıl ve sahih olmayan hadislerden de hali olmadığını belirtmektedir.⁶⁷

58 et-Tûsî, *İhtiyâr ma'rifetu'r-ricâl (Rical el-Keşşî)*, 195- 257, 258, 259.

59 el-Keşşî, *Ricâl*, 124. Ebu Cafer Muhammed b. el-Hasan et-Tûsî, *İhtiyâr ma'rifetu'r-ricâl (Rical el-Keşşî)*, thk. Cevâd el-Kayyûmî el-İs-fahânî, (Kum: Müessesetü'n-Neşr el-İslâmî, 1426/2005), Zürâre b. A'yen (63), s. 124, n. no: 210, 212.

60 et-Tûsî, *İhtiyâr ma'rifetu'r-ricâl (Rical el-Keşşî)*, el-Muğîra b. S'ad (98), 195- 198, h. no: 399, 400, 401, 402, 404,405.

61 Azîzullah Atârîdî, *Musnedu'l-İmâm er-Ridâ, Muessesetu Tabii ve Neşr Âstân Kuds er-Radavî, 1403/1982*, 1/218; el-Meclisî, Muhammed Bâkır, *Bihârü'l-Envâr*, (Beyrut: Muessesetu'l-vefâ, ty.) 2/139, el-Mektebetü's-Şâmile li's-Şîa; el-Meclisî, *Mirâtu'l-Ukûl*, 1/492.

62 es-Sadûk, *Men lâ yahduruhu'l-fakih*, 1/504; es-Sadûk, *Uyûnu'l-ahbâr*, 2/272.

63 el-En'âm 6/108.

64 el-Keşşî, *Ricâl*, 195.

65 Tabâtabâî, *Nakdu kütübi'l-hadis*, 10.

66 Tabâtabâî, *Nakdu kütübi'l-hadis*, 11.

67 Bunun sebebi ise şu şekilde açıklanmaya çalışılmıştır: *el-Kâfi* ve diğer sair İmâmiyye temel hadis kitapları, kendilerine '*el-Usûl el-Erbaa-mie*' ismi verilen daha önceki kitap ve cüzlerden nakledilmişlerdir. Zikredilen cüz ve kitaplar İmâmlardan kat'iyussudur olmadıkları ve aynı zamanda tenkit edilmeyen cinsten olmadıkları içindir. el-Allâme el-Behbehânî bu konuda şunu söylemektedir: eş-Şeyh et-Tûsî'nin el-Fihrist kitabından anlaşıldığına göre Kudemâya göre 'Asillar' katı değildir. Bkz. Tabâtabâî, *Nakdu kütübi'l-hadis*, 21.

O, sahih olmayan hadislerden örnekler seçip okuyucularına ve özellikle de bu konuda arayış içinde olan muhterem araştırmacıların dikkatine sunacağını dile getirmektedir.⁶⁸

Şîa'nın önde gelen ve mütekaddimûn âlimlerinden sayılan Şeyh Müfid (ö. 413/1022), *İ'tikâdât es-Sadûk* kitabına yazdığı şerhte, İmamiyye rivayetleri arasında hak olanların olduğu gibi, batıl olanların da olduğunu ifade etmiştir. Ebu Cafer Muhammed b. Bâbeveyhî el-Kummî'nin (ö. 381/991) kitabında bu konuya riayet etmediğini şöyle dile getirmiştir: “*Ebu Cafer'in bu konuda zikrettikleri sahih değildir. Manaları muhtelif ve çelişkilidir. Bunun sebebi ise zahiri çelişkili olan hadisler ile amel etmiş olmasıdır. Bu konuda dikkatli davranıp, hakkı batıldan ayıran ve hüccetin vacip kıldığı ile amel eden biri değildir. İfade ettiğimiz üzere onu zayıf kategorisinde değerlendirmek gerekiyor.*”⁶⁹ Ebu Cafer Muhammed b. el-Hasan et-Tûsî (ö. 460/1067) de şu ifâdeleri kullanmıştır: “*Bilinen şu ki, Rasûlullah'tan (s.a.v.) gelen rivayetlerde yalan haberler olduğu gibi, doğru haberlerin de olduğunda şüphe yoktur. Her kim tümünün sahih olduğunu iddia ederse, gerçekten uzaklaşmış demektir.*”⁷⁰ Şîa'nın önde gelen âlimlerinden olup, Şîa rivâyetleri arasında yalan ve uydurma hadislerin olduğunu dile getirenlerden bir diğeri, el-Muhakkik el-Hillî olarak meşhur olan Necmeddin Cafer'dir (ö. 676/1278). el-Hillî, *el-Mu'âbeber* adlı kitabında şunları demiştir: “*Haşevîyye ahad haberle amel etmede aşırı gittiler. Öyle ki, altında yatan çelişkiyi anlamadan her haberi kabul ettiler. Rasûlullah'ın (s.a.v.): “Benden sonra söylemediğim şeyleri bana isnat edenler çoğalacaktır” hadisi ile es-Sâdık'ın: “Her birimize, yalan isnat eden bir adam vardır.”⁷¹ sözü bu söylenenleri teyit eden haberlerdendir.” Mütekaddimûn Şîa âlimlerinin bu ifâdelerinden, Şîa hadisleri arasında yalan ve uydurma hadislerin varlığını kabul ettikleri anlaşılmaktadır. Müteahhirûn Şîa hadis âlimlerinin bu konuda söylediklerine, dipnotta kaynaklara işaret etmekle yetiniyoruz.⁷²*

1.2. Tabâtabâî'nin Küleynî ve Kitabı el-Kâfi ile İlgili Görüşleri

Malum olduğu üzere Küleynî, İmamiyye İsnâaşeriyye'nin mütekaddimûn hadis âlimlerinden olup, Şîa nezdinde değeri büyük ve meşhur hadisçilerindendir.⁷³ Tabâtabâî Şîa hadis âlimlerinin Küleynî ve kitabı *el-Kâfi* ile ilgili söylediklerini kısaca serdettikten sonra, şunları söylemiştir: “*Kısacası İmamiyye Şîasının önde gelen bütün âlimleri, el-Kâfi'nin müellifi Küleynî'yi tevsik etmişler; emanet, hıfz ve hadis edası noktalarında ona şahitlik etmişlerdir.*”⁷⁴ Aynı şekilde Şîa âlimlerinin tümü, üç kısma ayırdığı –Usûl, Furû', er-Ravda- *el-Kâfi*'yi övmüşlerdir. Örneğin Şeyh Müfid (ö. 413/1022), bu kitapla alakalı olarak şunları söylemiştir: “*el-Kâfi, Şîa'nın en değerli ve en faydalı kitaplarındandır.*”⁷⁵ Şehîd-i Evvel (ö. 786/1384), “*İmamiyye Şîası, hadiste el-Kâfi gibisini yapmamıştır.*”⁷⁶ demiştir. el-Kerkî: “*el-Kâfi denen büyük kitabın benzeri hadiste yazılmamıştır.*”⁷⁷ ifâdelerini kullanmıştır. Feyz-i Kâşânî (ö. 1090/1679), “*el-Kâfi en şereflileri, en güvenilirli, en mükemmeli ve camî' olanıdır*”⁷⁸ demiştir. Muhammed Bâkır el-Meclisî ise: “*el-Kâfi kitabı asılların en mazbutu, en câmi' olanı ve Fırka-i Nâciyenin en güzel ve en büyük kitabıdır*”⁷⁹ demiştir.

Şîa İmamiyyesi'nin önde gelen hadis âlimlerinin *el-Kâfi* için sarf ettikleri bu övgü dolu sözlere ek olarak, kitabın mukaddimesinde Küleynî'nin *el-Kâfi*'yi metheden ve içeriğinin tümünün sahih olduğunu ifade etmek için, kendisinden buna benzer bir kitabı telif etmesini isteyen şahsa verdiği cevapta sarf ettiği şu ifâdelerini hatırlatmakta fayda vardır:

“*Dedin ki: Yanımda her şeye yeten (kâfi) bir kitabın olmasını istiyorum. Bu kitapta dini ilimlerin bütün dalları yer almalı. Öyle ki dini öğrenmek isteyen bir kimseye bu kitap yeterli gelmelidir. Doğruyu bulmak isteyen, bu kitaba başvurmalıdır. Dini öğrenmek, Sadıkeyn'in (Muhammed Bâkır ve Cafer Sadık) sahih rivayetleri doğrultusunda dini*

68 Tabâtabâî, *Nakdu kütübi'l-hadis*, 21.

69 el-Mufid, Muhammed b. Muhammed b. en-Nu'man el-'Abkerî el-Bağdadî el-Müfid, *Tashihu i'tikâdâtı'l-İmamiyye*, thk. Hüseyin Dergâhî, (Kum: el-Mu'temeru'l-Âlemî li Elfıyyeti's-Şeyh el-Müfid, 1413/1992), 49.

70 Ebu Cafer Muhammed b. Muhammed el-Hasan et-Tûsî, *el-'Udde fi usûli'l-fikhi*, thk. Muhammed Rıda el-Ensârî el-Kummî, (Kum: el-Matbaatu Setâre, 1417/1996), 89-90.

71 Zeynuddin Ebulkasım Cafer b. el-Hasan el-Muhakkik el-Hillî, *el-Mu'âbeber fi şerhi'l-muhtasar*, alfeker.net, 1/29.

72 Muhammed Bâkır el-Meclisî, *Bihârü'l-envâr el-câiati lidureri ahbâri'l-eimmeti'l-athâri*, (b.y.: Dârü İhyâi't-Turâs el-Arabî, 1983), 346; el-Murtaza b. Muhammed Emin eş-Şeyh el-Ensârî, *Ferâidu'l-usûl*, (Kum: Mecmeu'l-Fikr el-İslâmî, 1422/2001), 1/245,246.

73 Selam, Hasan, *Küleynî'nin el-Kâfi'sine Şîa Eleştirisi*, 55.

74 Tabâtabâî, *Nakdu kütübi'l-hadis*, 20.

75 , Şeyh Müfid, *Tashihu i'tikâdâtı'l-İmamiyye*. 70.

76 Meclisî, *Bihârü'l-envâr*, 27/67.

77 Meclisî, *Bihârü'l-envâr*, 27/67; Seyyid Akâ Hüseyin Tabâtabâî el-Burûcirdî, *Esânidü kitâbi'l-kâfi*, (Kum: Müessesetü Âyetullah el-Uzma el-Berücerdî, 1385/1965), 1/54-55.

78 Mevlâ Muhammed Muhsin el-Feyd el-Kâşânî, *Kitabu'l-Vâfi*, (Kum: Menşürât el-İmam Emîru'l-Müminîn Ali Aleyhisselâm, 1430/2009), 1/5.

79 Muhammed Bâkır el-Meclisî, *Mîrâtu'l-ukûl fi şerhi ahbâri Âli'r-Rasûl*, (Tahran: Dârü'l-Kütübi'l-İslâmiyye, 1404/1983), 1/3.

yaşamak isteyen kimse bu kitapta aradığını bulmalı, böylece Allah'ın farzlarını ve Peygamber'inin (s.a.v.) sünnetini eksiksiz olarak yerine getirmelidir. Allah istediğini telif etmemi müyesser kıldı.”⁸⁰

Tabâtabâî, “*el-Kâfi* hakkındaki bütün bu övgülere rağmen eserin, batıl ve sahih olmayan hadislerden hâli olmadığını ifade ederek”⁸¹ şöyle demektedir: Bu bağlamda biz sahih olmayan hadislerden örnekler seçip okuyucularımızın dikkatine sunmaya çalışacağız. Bunları özellikle bu konuda arayış içinde olan muhterem araştırmacıların dikkatine sunacağız.⁸²

Şunu da ifade edelim ki, *el-Kâfi* 16199 rivâyeti ihtivâ etmektedir. Muhammed Bakır el-Meclisî *Mirâtu'l-Ukûl* adlı kitabında bunlardan 9485'nin zayıf, 5072 hadisin ise sahih olduğunu söylemiştir.⁸³ Ağâ Büzürg et-Tahrânî (1875-1970) ile Bahrânî'ye (ö. 1186/1772) göre de el-Kâfi'de yer alan 16000 hadisin sadece 5072'i sahihtir.⁸⁴ Hâşim Marûf el-Hasanî de el-Meclisî'nin verdiği sayıyı olduğu gibi kabul etmiş ve *el-Kâfi*'deki sahih rivayetlerin sayısını 5072 olarak vermiştir.⁸⁵ *el-Kâfi*'de geçen rivayetlerin tetkikini yapmış olanlardan biri de Muhammed Bâkır el-Behbûdî'dir. O, *el-Kâfi*'de geçen sahih hadisleri *Sahîhu'l-Kâfi* adlı kitapta cemetmiştir. Behbûdî bu kitabında *el-Kâfi*'deki 16199 rivâyetten 4428 hadisin sahih olduğuna kanaat getirmiştir.⁸⁶ Bu durumda Behbûdiye göre *el-Kâfi*'deki 11771 rivayet sahih değildir.⁸⁷ Behbûdî yaptığı bu çalışmayla, *el-Kâfi* hadislerinin büyük bir kısmının sahih olmadığını ortaya koymuştur. el-Meclisî'nin *Mirâtu'l-ukûl*'da sahih olduğuna hükmettiği hadisler ile Behbûdî'nin sahih kabul ettikleri arasında büyük bir fark vardır. Bu konu hadis ilmi kriterlerine göre ele alındığı vakit, *el-Kâfi*'deki sahih hadis sayısının düşeceği de kesindir. Zira Behbûdî'nin sahih olarak kabul ettiği bazı rivayetleri, el-Meclisî sahih olarak kabul etmezken, el-Meclisî'nin de sahih olarak kabul ettiği bazı rivayetleri, Behbûdî sahih olarak kabul etmemiştir.⁸⁸ Günümüz Şîa âlimlerinden biri olan Ali Ekber Hekemî Zâde (ö. 1407/1987) ise: “*el-Kâfi* hadislerinin sened yönünden sadece yüzde on ikisi sahihtir. Bunların da büyük bir kısmı akıl ve ilimle çelişmektedir” ifadesini kullanmıştır. Ali Ekber Hekemî Zâde bu konuda çok sayıda örnek vermiştir.⁸⁹ Buradan yola çıkarak durumun, *el-Kâfi*'deki hadislerin tümünü sahih gören, araştırma ve ilmi etüd disiplininin uzak anlayışın, zannettiği gibi olmadığını ifade etmek isteriz. İmâmiyye Şîasının bazı âlimlerinin *el-Kâfi* hadislerinin kat'iyussudûr (Masumlar'dan (as) çıktığı kesin) olduğuna inandıkları gibi, yanlış bir yargıya düşülmemesi gerekir.⁹⁰ Bütün bu ifadelerden anlaşıldığı gibi, *el-Kâfi*'de tahriç edilen hadislerin tümünün sahih olduğu iddiası, ilmi gerçeklikten uzaktır. Zira yukarıda isimlerini zikrettiğimiz Şîa âlimlerinin tespitleri ile Tabâtabâî'nin verdiği örneklerden anlaşıldığı gibi, *el-Kâfi*'deki rivayetler arasında, sened yönünden zayıf ve uydurma hadisler olduğu gibi, metin açısından da sahih addedilmesi mümkün olmayan çok sayıda rivayet vardır.

1.2.1. Tabâtabâî'nin el-Kâfi'de Mevzû Hadisler Olduğuna Dair Tespitleri

Tabâtabâî, *el-Kâfi*'nin, el-Usûl, el-Furû' ve er-Ravda olmak üzere üç kısma ayrıldığına işaret ettikten sonra, *el-Kâfi*'de sened ve metin yönünden mevzû rivayetlerin varlığına delil olmak üzere şu değerlendirmeyi yapmıştır:

“Bu üç bölümden biri olan *Usûl el-Kâfi*'de şöyle bir bâb başlığı vardır:] باب النهي عن الاشراف على قبر النبي صلى الله عليه وسلم (Yüksek Bir Yerden Nebî'nin (s.a.v.) Kabrine Bakmanın Yasak Oluşu Bâbı). Bu bâb başlığı altında sadece bir hadise yer verilmiştir. Bu da şu anlama gelmektedir. Küleynî bu hadise dayanarak, kendi fetvasını yani icthadî görüşünü bâb başlığı yapmıştır. Ancak bu hadis akıl dışıdır. Öyle ki bütün şarihler bu hadisi anlama ve anlatmada zorlanmışlar, hayret içinde kalmışlardır. Hadis şöyledir:

1- İddetun Min Ashâbina à Ahmed b. Muhammed el-Berkî à Ca'fer b. el-Musennâ el-Hatib şöyle rivayet etmiştir: “*Bir ara Medine'deydim, Nebî'nin (s.a.v.) kabrinin üzerindeki tavan çökmüştü. İşçiler çatıya çıkıp iniyorlardı, biz de*

80 Küleynî, *el-Kâfi*, 1/8.

81 Bunun sebebi ise şu şekilde açıklanmaya çalışılmıştır: *el-Kâfi* ve sair İmamiyye temel hadis kitapları, kendilerine '*el-Usûl el-Erbaamie*' ismi verilen daha önceki kitap ve cüzlerden nakledilmişlerdir. Zikredilen cüz ve kitaplar İmamlardan kat'iyussudûr olmadıkları ve aynı zamanda tenkit edilmeyen cinsten olmadıkları içindir. el-Allâme el-Behbehânî bu konuda şunu söylemektedir: eş-Şeyh et-Tûsî'nin *el-Fihrist* kitabından anlaşıldığına üzere Kudemâya göre 'Asıllar' katı değillerdi. Bk. Tabâtabâî, *Nakdu kütübi'l-hadis*, 21.

82 Tabâtabâî, *Nakdu kütübi'l-hadis*, 21.

83 el-Meclisî, *Mirâtu'l-ukûl*, c. 2, s. 436.

84 et-Tahrânî, *ez-Zerî'a*, c. 17, s. 245-246; el-Bahrânî, *Lu'luetu'l-Bahreyn...*, s. 276-277.

85 el-Hasanî, Haşim Ma'rûf, *Dirâsât fi'l-Hadis ve'l-Muhaddisîn*, Dârü't-Teâruf li'l-matbûat, İkinci Baskı, Beyrut 1398/1978, s. 136

86 el-Behbûdî, Muhammed el-Bâkır, *Sahîhu'l-Kâfi min silsileti sihâhi el-ehâdîsi inde ş-Şîa' el-İmâmiyye*, ed-Dâru'l-İslâmiyye, Birinci Baskı, ysz. 1981.

87 el-Behbûdî, *Sahîhu'l-Kâfi*, Birinci Baskı, ysz. 1981.

88 Selam, *Küleynî'nin el-Kâfi'sine Şîa Eliştirisi*, s. 313.

89 Hekemî Zâde, *Esrâr elf'âm*, 59.

90 Tabâtabâî, *Nakdu kütübi'l-hadis*, 21, 22.

bir cemaattik. Arkadaşlarımıza dedim ki: 'İçimizde bu gece Ebû Abdullah (Ca'fer Sadık)'a gidecek var mı? Mihrab b. Ebû Nasr, 'Ben' dedi. İsmail b. Ammar es-Sayrafi de 'Ben' dedi. Bu ikisine dedik ki: Ona yukarı çıkıp oradan Nebî'nin (s.a.v.) kabrine bakmanın caiz olup olmadığını sorun. Ertesi sabah ikisiyle karşılaştık ve bir yerde toplandık. İsmail dedi ki: Sözüünü ettiğiniz şeyi İmâm'a sorduk, bize şu cevabı verdi: Onların hiçbirinin Nebî'nin (s.a.v.) kabrine yukardan bakmasını istemem. Çünkü gözünü kör edecek bir şeyi veya Nebî'yi (s.a.v.) namaz kılarken ya da bir eşi ile beraber olurken görmesinden emin değilim."⁹¹

Tabâtabâî, hadisi sened ve metin açısından tenkide tabi tutarak, bu hadis şu sebeplerden dolayı metin bakımından batıl, sened açısından da sakıttır demiştir:

a- el-Hatip diye meşhur olan 'Ca'fer b. el-Musennâ İmâm Rıda'nın çağdaşydı. İmâm Ca'fer Sadık zamanında yaşamamıştır. el-Meclisî bu hususu 'Mirâtu'l-'Ukûl' adlı kitabında dile getirerek şunları söylemiştir: "Şüphesiz Ca'fer b. el-Musennâ, er-Rızâ'nın ashabındandır. Ancak es-Sâdık dönemine yetişmemiştir."⁹²

b- Ca'fer b. el-Musennâ Vakıfı⁹³ mezhebine intisap ediyordu.⁹⁴ Şîa ricâl âlimlerinden hiç kimse onu tevsik etmemiştir. Örneğin et-Tûsî (ö. 460/1068), Ricâl adlı kitabında onun Vakıfı olduğunu söylemiştir. Aynı şekilde el-Mâmekânî (ö. 1351/1932), kitabı Tenkîhu'l-Mekâl'da Vakıfı olduğunu ve tevsik edilmediğini belirtmiştir.⁹⁵

c- Eğer Rasûlullah'ı (s.a.v.) görmekten maksat yer altından cismini görmek ise, bu mümkün değildir. Yok, eğer Rasûlullah'ın (s.a.v.) ruhunu görmek kastediliyorsa, şüphesiz ruh gözle görülen bir varlık değildir. Öyle değilse, Mescid-i Nebevî'nin çökmüş çatısını tamir etmek üzere yukarı çıkan işçilerden her birinin Rasûlullah'ın (s.a.v.) ruhunu görmüş olması ve dolayısıyla kör olmaları gerekiyordu!⁹⁶

d- Eğer Rasûlullah'ın (s.a.v.) kabrini gören kişinin, kör olma riskiyle karşı karşıya gelme durumu varsa, neden Rasûlullah (s.a.v.) insanları bu konuda uyarmamıştır?⁹⁷

Görüldüğü gibi, hadis sened yönünden problemlili olduğu gibi, metni akıl ile izah edilemeyecek içeriklere sahiptir. Küleynî, 'Bâbu Mevlidi'n-Nebî' başlığı altında ilginç bir rivayete daha yer vermiştir. Rivâyet şöyledir:

2- Muhammed b. Yahya → Sa'd b. Abdullah → İbrahim b. Muhammed es-Sakafî → Ali b. el-Mua'llâ → Kardeşi Muhammed → Duruste b. Ebu Mansur → Ali b. Ebu Hamze → Ebu Basir, Ebu Abdullah (Cafer Sadık)'dan şöyle rivayet etmiştir: "Nebî (s.a.v.) doğunca, birkaç gün sütsüz kaldı. Bunun üzerine Ebu Talip, onu göğsüne yaklaştırdı. Allah, Ebu Tâlib'in göğsünden süt akmasını sağladı. Peygamberimiz (s.a.v.), ondan birkaç gün emdikten sonra, Ebu Tâlib, Sa'diye kabilesinden Halime ile karşılaşıncaya, emzirsin diye ona teslim etti."⁹⁸

Tabâtabâî, bu rivayetle ilgili şunları söylemiştir: "Bu rivayet de bir önceki rivayet gibi sened ve metin açısından problemlidir. Muhtemelen cahil olan bir râvi, bu yolla Rasûlullah (s.a.v.) ile Ali (r.a.) arasında süt emzirme ile meydana gelen nesebi ispat için uydurmuştur. Şunu sormak isteriz. Ebu Talib'in göğsünde, yeğeni için süt yaratmaya ne gerek vardır? Örneğin Yüce Allah bu sütü Ebu Tâlib'in genç eşinin göğsünde yaratamaz mıydı? O şefkatli, kerim kadın ki, Muhammed'in (s.a.v.) bakımını Ebu Tâlib'in evinde omuzlamış ve onu tıpkı öz evladı gibi sevmiş, terbiye etmiştir."⁹⁹ Bu durumu bilimsel olarak da izah etmek mümkün değildir. el-Kâfi'de buna benzer akla sığmayan, bilimle açıklanamayan, garip rivayetlerin çokluğunu gözlemlemek zor değildir. İnsanoğlunun olağanüstü olaylara meyyal olması, bu tür rivayetlerin uydurulmasına sebep olmuştur. Arada bir süt kardeşliğini katarak, Rasûlullah (s.a.v.) ile Hz. Ali (r.a.) arasında bir neseb bağının da kurulması amaçlanmış gibi bir durum vardır. Hadisi rivayet eden râvilerin

91 Küleynî, el-Kâfi, "Kitâbu'l-Hucce", Bâbu'n-nehyi ani'l-işrâfi 'alâ kabri'n-Nebî (sas) (1), 1/452.

92 el-Meclisî, Mirâtu'l-'ukûl, 5/272.

93 Şîa'dan bir fırkadır. Musa el-Kâzım vefat edince, oğlu Ali b. Musa er-Rıdâ'nın imametini inanmayan ve imametini Musa el-Kazım'da durduğuna inanan fırkadır. Onlar el-Kazım'ın sağ ve rızıklandırıldığına inanırlar. el-Kâim'in (mehdy-i Muntazar) el-Kâzım olduğuna inanırlar. O ölmemiştir. Gaybde olup Allah izin verdiği vakit geri dönecektir. Bkz. Alevî b. Abdulkadir es-Sekkâf, Mevsiuatu'l-firaki el-muntesibeti li'l-islâm, mevkiu'd-durer es-seniyye, dorar.net, 5/264.

94 Vakıfıyye Şîa'dan bir fırka olup, sadece yedi imâmın imâmetine inanırlar. İmâmet Hz. Ali b. Ebû Talip'ten başlayıp el-İmâm Musa el-Kazım ile son bulur. İmâm er-Rızâ ve ondan sonra gelen imâmın imâmetine iman etmezler. Bilakis bunları, İslâm ümmetinin değerli âlimlerinden olduklarına inanırlar. Bk. Tabâtabâî, Nakdu kütübi'l-hadis, 24.

95 et-Tûsî, Ricâl, 353; Şeyh Abdullah el-Mâmekânî, Tenkîhu'l-mekâl fi ilmi'r-ricâl, thk. Muhittin Mamekânî, (Kum: Müessesetü Âli Beyt, 1389/1969), 1/220.

96 Tabâtabâî, Nakdu kütübi'l-hadis, 24.

97 Tabâtabâî, Nakdu kütübi'l-hadis, 24.

98 Küleynî, el-Kâfi, "Kitâbu'l-Hucce", Bâbu Mevlidi'n-Nebî ve vefâtuhu, (27) 1/448.

99 Tabâtabâî, Nakdu kütübi'l-hadis, 24.

durumu tıpkı metni gibidir. Onlar meçhul ve ta'n edilmişlerdir.¹⁰⁰ Örneğin rical âlimleri:

a- Ali b. el-Muallâ için, 'O meçhûlu'l-haldir' demişlerdir.¹⁰¹

b- Aynı şekilde, Duruste b. Ebu Mansur için, "O Vakıfî idi" demiştir.¹⁰² Açıktır ki, akli başında olan ve hikmet sahibinin böyle bir hadisi rivayet etmesi mümkün değildir.¹⁰³

Küleynî 'Bâbu Mevlid-i'n-Nebi ve vefâtuhu' başlığı altında Rasûlullah'ın (s.a.v.) Mî'râcî ile ilgili bir hadisi rivayet etmiştir. Bu rivayet Şîa âlimlerince sened ve metin açısından muvassak sayılmamıştır. Rivayet şöyledir:

3- İddetun Min Ashâbina → Ahmet b. Muhammet → el-Hüseyin b. Said → el-Kâsım b. Muhammed el-Cevherî → Ali b. Ebu Hamza şöyle rivayet etmiştir:

Dedi ki: "İki kere çıkarıldı. Cebrail onu bir yerde durdurdu ve dedi ki: Olduğun yerde dur, Ey Muhammed And olsun, öyle bir yerde duruyorsun ki, daha önce hiçbir melek ve nebi burada durmuş değildir. Rabbin namazdadır."

Dedi ki: "Ey Cebrail! O nasıl namaz kılar?"

Dedi ki: "O şöyle der: Subbûhun, Kuddûsun, Benim. Ben, Meleklerin ve Rûh'un Rabbi. Rahmetim gazabımı geçmiştir." Rasûlullah (s.a.v.) dedi ki: "Allah'ım affını diliyorum, affını."

O sırada Allah'ın da buyurduğu gibi: "İki yay arası kadar, hatta daha yakın..."¹⁰⁴

Ebu Basir dedi ki: "Sana kurban olayım, iki yay arası veya daha yakın olmak ne demektir?" Dedi ki: "Kemanın hilali andıran kısmı ile baş tarafı arasındaki mesafe miktarı demektir." Sonra İmam devam ederek şöyle dedi: "İki-sinin arasında parıldayıp duran bir perde vardı. İmam'ın şöyle dediğinden kuşku duymuyorum: O perde sarı yakuttandı. Rasûlullah (s.a.v.), bir iğne ucundan Allah'ın dilediği şeyleri dilediği kadar seyretti."

Bu sırada Allah Teâla şöyle buyurdu: "Ey Muhammed!"

- "Buyur, Rabbim" dedi.

Buyurdu ki: "Senden sonra ümmetine kim önderlik edecek?"

- "Allah daha iyi bilir." dedi.

Buyurdu ki: "Ali b. Ebu Talib, mü'minlerin emiri, Müslümanların efendisi, ak saçlıların eli ayağı, parlak olanların lideridir."

Sonra Ebu Abdullah (Cafer Sadık), Ebu Basir'e şöyle dedi:

"Ey Ebu Muhammed! Allah'a yemin ederim ki, Ali'nin (as) velâyeti emri yerden gelmemiştir; gökten sözlü olarak gelmiştir."¹⁰⁵

Bu haberin râvilerinden biri "Kasım b. Muhammed el-Cevherî'dir. Meşhur Şîi rical âlimi el-Mâmekânî hakkında şunları demiştir: "Adam ya Vakıfî'dir ve sika değildir veya meçhûlu'l-haldir. Bir grup fakih onun rivayetlerini reddetmiştir." Rivayetlerini reddedenlerden biri de el-Muhakkik'tir ki el-Mu'teber adlı kitabında bunu açıkça dile getirmiştir.¹⁰⁶ Hadisin metni ise, birçok açıdan ma'luldür. Şöyle ki:

a. Rivâyetin zahirine göre Yüce Allah mekânla sınırlıdır. Kur'ân-ı Kerim'in açıkça ifade ettiği gibi Yüce Allah'ın çevrili bir mekânla sınırlı olması mümkün değildir. "İyi bilin ki, onlar Rablerine kavuşma konusunda şüphe içindekiler. İyi bilin ki O, her şeyi kuşatandır."¹⁰⁷

b. 'Allah namaz kılıyor ifadesi' akıl dışı ve hurafedir.

c. "(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az oldu."¹⁰⁸ Ayet Allah ile Peygamber arasındaki mesafeden değil, melek ile Peygamber (s.a.v.) arasındaki mesafeden bahsetmektedir. Ayetlerin siyâkı buna işaret etmektedir.

100 Hasan Selam, Küleynî'nin el-Kâfî'sine Şîa Eleştirisi, 425.

101 Mâmekânî, Tenkîhu'l-mekâl, 39/310.

102 Mâmekânî, Tenkîhu'l-mekâl, 39/417.

103 Tabâtabâî, Nakdu kütübi'l-hadis, 25.

104 en-Necm 53/9.

105 Küleynî, el-Kâfî, "Kitâbu'l-Hucce", Bâbu Mevlid-i'n-Nebi ve vefâtuhu, (13), 1/442, 443.

106 el-Mâmekânî, Tenkîhu'l-mekâl, 2/24.

107 el-Fussilet 47/54.

108 en-Necm 53/9.

“(Kur’ân’ı) ona, üstün güçlere sahip, muhteşem görünümlü (Cebrail) öğretti. O, en yüksek ufukta bulunuyorken (aslî suretine girip) doğruldu. Sonra (ona) yaklaştı derken sarkıp daha da yakın oldu. (Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az oldu.”¹⁰⁹ Buna göre bu rivayetdeki ayet tefsiri Kur’ân’la uyumlu değildir. Bu bile tek başına rivayetin güvenilirliğini yok etmede yeterlidir. ¹¹⁰Ehl-i Sünnet’e ait bazı kaynaklara göre de bu yaklaşma Peygamber ile Allah arası olan bir yaklaşımdır. Bu âlimlerden bazıları Rasûlullah’ın (sas) Yüce Allah’ı (cc) kalbiyle gördüğüne inanırken,¹¹¹ diğer bir kısmı gözüyle gördüğünü iddia etmiştir.¹¹² Ancak Ehl-i Sünnet’in cumhuru bu tefsiri uygun görmemişlerdir.¹¹³ Dolayısıyla bu görüş Ehl-i Sünnet âlimleri arasında şaz kalmıştır. Ru’yetullah daha çok kelami bir mesele olmasından dolayı bu kadarıyla yetiniyoruz.

Küleynî, Usûlu’l-Kâfi’nin ‘Bâbu Mâ ‘İnde el-Eimme Min Silahi Rasûlillah’da (s.a.v.) ‘Ufeyr’ ismindeki eşeğin hikâyesini rivayet etmekte ve bu eşek ile alakalı gülünç bir kıssayı herhangi bir senede dayandırmadan naklederek şöyle demektedir:

4- Emîru’l-Müminîn (Ali b. Ebu Talib as.) der ki: “*Bu hayvanlar içinde en önce ölen, bu ‘Ufeyr adlı eşek oldu. Rasûlullah (s.a.v.) vefat ettiği zaman, ‘Ufeyr adlı eşek yularını kopararak, Kûba’daki Hatme Oğulları kuyusunun başına gelinceye kadar koştu ve kendini bu kuyuya attı. Burası onun kabri oldu.*”

Rivâyet edilir ki, Emîru’l-Müminîn şöyle demiştir: “*Bu eşek (‘Ufeyr) dile geldi, Rasûlullah (s.a.v.) ile konuştu ve dedi ki: Babam, anam sana feda olsun. Babam bana anlattı, o babasından, o dedesinden, o da babasından duymuş ki, babası, Hz. Nuh ile birlikte gemideymiş, Hz. Nuh yerinden kalkmış, onun sırtını sıvazlayarak şöyle demiştir: Bu eşeğin soyundan bir eşek gelecek ki, peygamberlerin efendisi ve sonuncusu ona binecektir. (‘Ufeyr): Bana son peygamberin eşeği olmayı nasip eden Allah’a hamd olsun*” dedi.¹¹⁴

Bu rivâyet mürsel ve maktû’dur. Kimin bu kıssayı Küleynî’ye rivayet ettiği meçhuldür. Ancak ilginç olanı, Küleynî’nin hakkında ‘içinde sahîh eserleri cem ettim’ dediği kitabı *el-Kâfi*’de rivayet etmesidir. Nasıl olurda bu eşekler topluluğu Hz. Nuh’un (as) hadisini hıfzedip nesilden nesile, bir eşekten diğer eşeğe rivayet edebiliyor. O eşeklerin yaşlarının ne kadar uzun olduğunu sormak gerekiyor. Çünkü rivayete göre her bir eşeğin ömrünün yüz yıllar olması gerekiyor. Ki, İslam Peygamberi (s.a.v.) ile Hz. Nuh arasında üç eşek nesli bulunsun. Diğer ilginç taraf ise, son ravi eşek, fusha Arapça konuşmuş ve kıssayı tıpkı hadisçiler gibi rivayet etmiştir. Muhtemelen Küleynî ile şakalaşan biri, ona bu kıssayı rivayet etmiştir. O da kıssayı olduğu gibi kitabına almıştır.¹¹⁵

5- Küleynî’nin kitabında yer verdiği ilginç rivayetlerden biri de şudur: Ali b. İbrahim, babasından şöyle rivayet etmiştir. “*Uzak şehirlerden bir grup Şîî, Ebu Cafer’in (Muhammed b. Ali) yanına girmek için izin istediler. İmam, onlara izin verdi. İçeri girdiler, bir tek oturumda otuz bin soru sordular, o bu soruların tümüne cevap verdi. Kendisi o sırada, on yaşındaydı.*”¹¹⁶

Bu rivayet sened açısından maktû’dur. Çünkü Ebû Ali b. İbrahim’in bu kıssayı kimden işittiği bilinmiyor. Ali b. İbrahim’in babası, İbrahim b. Haşim el-Kummî’dir.¹¹⁷ Özellikle kendisinin o mecliste bulunduğuna işaret etmiyor. Rivayetin metni ise, açıkça uydurma olduğuna işaret ediyor.¹¹⁸ Bir oturumda otuz bin meseleye cevap vermek nasıl mümkün olur? Farz edelim ki, o meselelere cevap vermek İmam açısından kolaydı, soru soranların bir mecliste otuz

109 en-Necm 53/5-9.

110 Tabâtabâî, *Nakdu kütübi’l-hadis*, 25, 26.

111 Ebulhasan Mukâtil b. Süleyman b. Beşir el-Ezdî el-Belhî Mukatil, *Tefsîr Mukatil b. Süleyman*, thk. Abdullah Mahmud Şehhâte, (Beyrut: Dâru İhyâ’ et-Turâs, 1423/2002) 4/160; 5/116.

112 Abdulkerim b. Hevâzin b. Abdulmelik el-Kuşeyrî, *Latâif el-işârât* (Tefsîru’l-Kuşeyrî), thk. İbrahim el-Bisyûnî, (Mısır: el-Heyetu’l-Mısriyye li’l-Kitâbi, ty.) 3/483; el-Vâhidî, Ebulhasan Ali b. Ahmed b. Muhammed b. Ali en-Nisâbüri, *el-Vasît fi tefsîr el-Kur’ân el-Mecid*, thk. Adil Ahmed Abdulmevcûd vd., (Beyrut: Dâru’l-Kutub el-ilmîyye, 1415/1994) 4/196.

113 Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Kesîr b. Gâlib el-Âmilî et-Tabarî, *Câmiu’l-beyân fi te’vîli’l-Kur’ân*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, (b.y.: Muessesetu’r-Risâle, 1420/2000) 16/510514; Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrahim es-Se’lebî, *el-Keşfu ve’l-Beyân ‘an Tefsîri’l-Kur’ân*, thk. Ebû Muhammed el-Âşûr, (Beyrut: Dâru İhyâ’ et-Turâs el-Arabî, 1422/2002) 9/142-144; el-Mâverdî, Ebulhasan Ali b. Muhammed el-Basrî, *Tefsîru’l-Mâverdî (en-Nuket ve’l-‘Uyûn)*, thk. es-Seyyid İbn Abdulmaksûd b. Abdurrahman, (Beyrut: Dâru’l-Kurub el-İlmîyye, ty.) 5/391.

114 Küleynî, *el-Kâfi*, “Kitâbu’l-Hucce”, Bâbu Mâ ‘İnde el-Eimme min Silâhi Rasûlillah (s.a.v.), (9), 1/237.

115 Tabâtabâî, *Nakdu kütübi’l-hadis*, 26.

116 Küleynî, *el-Kâfi*, “Kitâbu’l-Hucce”, Ebu Cafer Muhammed b. Ali es-Sâni’nin Hayatı Babı, (7), 1/496.

117 Muhammed Salih el-Mâzenderânî, *Şerhu Usûl el-Kâfi*, thk. Ali ‘Âşûr, (Beyrut: Dâru İhyâ’ et-turâs el-Arabî, ty.) 7/291.

118 el-Mâzenderânî, *Şerhu Usûl el-Kâfi*, 7/291-292.

bin soru sormaları nasıl mümkün olur? Bu kadar soruyu, sadece sormak bile bir kaç gün ve geceye ihtiyaç duyar.¹¹⁹ İhtisas'ta ise İmamın dokuz yaşında olduğu rivayet edilmiştir. el-Mufid (ö. 423/1022), 'elf' ifadesinin nâsihlerin eklemesi olabilir demiştir.¹²⁰ Bu durumda ise, *el-Kâfi*'ye eklemeler yapılmış olma ihtimali doğuyor.

6- Küleynî'nin rivayet etiği diğer bir hadis ise, *el-Kâfi*'de rivayet ettiği şu hadistir: Ali b. el-Hakem → Hişam b. Salim, Ebu Abdullah (Cafer Sadık)'ın şöyle söylediğini işittim: “*Şüphesiz Cebrail'in (as) Muhammed'e (s.a.v.) getirdiği Kur'an 17000 âyettir.*”¹²¹ Ne var ki, Müslümanların elindeki Kur'an'ın âyetlerinin sayısı 7000'i geçmez. *el-Kâfi*'nin bu rivayetini doğrulayacak olursak, Kur'an'ın yarısından fazlasının yok edilmiş olduğunu kabul etmia şiz demektir. Bu ise esastan batıl bir söz olup, hiçbir temeli olmayan ve aynı zamanda Yüce Allah'ın Kur'an'daki “*Şüphesiz o Zikr'i (Kur'an'ı) biz indirdik biz! Onun koruyucusu da elbette biziz.*”¹²² va'diyle çelişiyor.

Öte yandan el-İmam'dan (as) gelen şu meşhur rivayet ile de çelişmektedir:

“Kur'an'ın bütün âyetleri 6236'dır.”¹²³

el-Kâfi'nin şarihlerinden bazıları, sayılardaki bu farkı, âyetleri saymadaki metot farklılığından kaynaklandığını iddia etmişlerdir. Ancak bu iddialarını destekleyecek delillerden yoksundurlar. Zira böyle bir durumda, el-İmam es-Sâdık'ın (as) hali hazırdaki Kur'an'ın her bir âyetini üç âyet şeklinde hesaplamış olması gerekiyor. Böyle bir hesaplamının ise Nebevî hadise aykırı olmanın yanında, batıl bir hesaplama olduğu açıktır. Öte yandan rivayetin senedinde inkıta' vardır. Çünkü Ali el-Hakem Küleynî'nin çağdaşı değildir.¹²⁴ Küleynî, *el-Kâfi*'de Kitabu't-Tevhid'in Nevadir Babında şu rivayete yer vermiştir:

7- Muhammed b. Ebu Abdullah → Muhammed b. İsmâil → el-Hüseyn b. el-Hüseyn → Bekr b. Salih → el-Hasan b. Said → el-Heysen b. Abdullah → Mervan b. Sabbah, Ebû Abdullah (Cafer Sadık)'ın şöyle dediğini rivayet etti: “*Allah, bizi yarattı, ahlâkımızı ve şeklimizi güzel kıldı. Bizi kullarının arasındaki gözleri, halk arasında konuşan dili, kullarının arasında açılan şefkat ve rahmet eli, kendisine giden yolu kıldı. O'nu gösteren kapıları, göklerinin ve yerinin hazinedârları kıldı. Bizimle meyve verir ağaçlar, meyveler olgunlaşır, nehirler akar. Bizim bereketimizle göklerden yağmur yağar, kupkuru yer yeşerir. Bizim ibadetimizle Allah'a ibadet edildi. Eğer biz olmasaydık Allah'a ibadetedilmezdi.*”¹²⁵

Her şeyden önce hadisin senedinde, sika olmayan meçhul râvîler vardır. Örneğin Mervan b. Sabbah için Mâmekânî, “*Ricâl kitaplarında zikredilmemiştir.*”¹²⁶ Bekr b. Salih için, İmamiyye Şiasının önde gelen âlimlerinden el-Allâme el-Hillî, “*Ciddi anlamda zayıftır. Çok sayıda garip hadisleri rivayet etmede teferrüt etmiştir.*”¹²⁷ ifadesini kullanmıştır. Metin açısından ise, bazı kısımları açık bir şekilde Kur'an'ı Kerimle çelişiyor. Örneğin, rivayette “*göklerinin ve yerinin hazinedarları kıldı*” ifadesi geçmiştir. Hâlbuki Yüce Allah Kur'an'ı Kerim'de, “*De ki: Ben size, Allah'ın hazineleri benim yanımdadır demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size Ben bir meleğim de demiyorum. Ben sadece, bana gönderilen vahye uyuyorum.*” De ki: “*Görmeyenle gören bir olur mu? Siz hiç düşünmez misiniz?*”¹²⁸ buyurmaktadır.

Rivayette “*Eğer biz olmasaydık Allah'a ibadetedilmezdi*” ifadesi geçmiştir. Bu ifadeden, daha önceki peygamberler ile kendilerine tabi olan salih insanların Allah'a ibadet etmediği anlamı çıkıyor. Yüce Allah buyuruyor ki: “*Onları bizim emrimizle doğru yolu gösteren önderler yaptık ve kendilerine hayırlar işlemeyi, namazı dosdoğru kılmayı, zekâtı vermeyi vahyettik. Onlar sadece bize ibadet eden kimselerdi.*”¹²⁹ Durum böyle iken nasıl olur da aşırılıklarla dolu olan bu rivayetlere itimat edip “İmamlara ait sahih eserler” diye niteleyebiliriz?¹³⁰

8- Muhammed → Ahmed → İbn Mahbub → Cemil b. Salih → Eban b. Tağlib, Ebu Abdullah'a: “*Dünyanın neyin*

119 Tabâtabâî, *Nakdu kütübi'l-hadis*, 26-27.

120 el-Mufid, Ebû Abdullah Muhammed b. Nu'man el-Abkerî, *el-İhtisâs*, thk. Ali Ekber el-Gıfârî, (Beyrut: Menşûrât el-E'lemî li'l-matbûât, 1430/2009) 107.

121 Küleynî, *el-Kâfi*, “Kitâbu Fadli'l-Kur'an”, Nevâdir Bâbı, (28), 2/634.

122 el-Hicr 15/9.

123 Ebu Ali el-Fadl b. el-Hasan et-Tabersî, *Tefsîru mecme'u'l-beyân fi tefsîri'l-Ku'rân*, (Beyrut: Dâru'l-Murtada, 2006) 29/140; Tabâtabâî, *Nakdu kütübi'l-hadis*, 27.

124 Tabâtabâî, *Nakdu kütübi'l-hadis*, 27.

125 Küleynî, *el-Kâfi*, “Kitabu't-Tevhid”, Bâbu'n-Nevâdir, (5) 1/144.

126 Abdülhüseyn eş-Şibisterî, *Ashabü'l-İmam es-Sâdık*, 3/235. (b.y.: el-Mektebetü's-Şâmile li's-Şi'a, ts.)

127 Ebu'l-Mansûr el-Hasan b. Yusuf b. el-Mutahhir el-Esedî el-Hillî, *Hulâsetu'l-akvâl fi ma'rifeti'r-ricâl*, thk. Cevad el-Kayyumî, (Kum: Müessesetü Neşri'l-Fekâhe, 1431/2010), 327.

128 el-En'âm 6/50.

129 Enbiyâ, 21/73.

130 Tabâtabâî, *Nakdu kütübi'l-hadis*, 28.

üzerinde olduğunu sordum. O, Dünyanın Hut üzerinde olduğunu söyledi. Ben, Hut (balık) neyin üzerindedir? dedim. O, 'Hut suyun üzerindedir' dedi. Ben, peki su neyin üzerindedir? Dedim. O, 'su kayanın üzerindedir dedi' dedi."¹³¹

Bu hadisin açık bir hurafe olması, açıklama yapmaktan ve tenkide tabi tutmaktan bizleri müstağni kılıyor. Küleynî, Ravda kitabında bu rivayetle irtibatlı bir rivayete daha yer vermiştir ki, kendine göre (İlletu Vukûi'z-Zilzâli fi'l-Ardi) yeryüzünde depremlerin meydana geliş sebebinin açıklanmış oluyor.¹³² Rivayet şöyledir:

9- Ali b. Muhammed → Salih → Bazı arkadaşlarından → Abdussamed b. Beşir, Ebu Abdullah'ın (Cafer Sadık) şöyle dediğini rivayet etti: "Yeri taşıyan Hut (Balık), kendi içinden kendi gücüyle dünyayı taşıdığını söyledi. Yüce Allah bunun üzerine kendisine, bir karıştan küçük, bir fitrden (başparmak ile şahadet parmağının iki ucu arasındaki mesafeden) küçük bir balık gönderdi ve onun genizine girdi. Bunun üzerine yıldırım çarpmışa döndü. Bu şekilde onunla kırk gün kaldı. Ondan sonra Allah (cc) ona acıdı, merhamet etti ve balık çıktı. Yüce Allah bir yerde zelzele dilediği vakit, o (küçük) balığı, o (büyük) balığa gönderir. Onu gördüğü anda debelenir ve bunun neticesinde yer sarsılır(deprem olur)."¹³³

Bu rivayetin durumu bir önceki ile aynıdır. Herhangi bir talik ve tenkide ihtiyaç olmadığı gibi, mevzû oluşu açıktır. Bunlara ilaveten Salih'in rivayette bulunduğu ashabin kimler olduğu bilinmemektedir. Senedinde 'Ba'du Ashabi-na' ifadesi de, meçhul râvilerin olduğunun göstergesidir.

10- Küleynî, Ravdatu'l-Kâfi'de şöyle bir rivayete daha yer vermiştir: Ali b. Muhammed → Salih → el-veşşâ' → Kerrâm → Abdullah b. Talhata Ebu Abdullah (Cafer Sadık)'a vezeğin (Kertenkele) ne olduğunu sordum: Dedi ki: "Necistir. Tümü de mesh (مسح) olmuş. Onu öldürdüğü zaman yıkan." Dedi ki: "Babam, hicrde bir adamla beraber oturuyorken, bir vezeğin (bir çeşit keler) diliyle bir şeyler söylediğini görür. Babam adama: "Bu vezeğin ne dediğini biliyor musun?" dedi. Adam: Hayır. Ne söylediğini bana öğret. Dedi ki: "vezeğ, Allah'a yemin olsun ki, şayet siz Osman'ı söverseniz, ben de siz buradan kalkıncaya kadar Ali'ye söveceğim diyor." Babam dedi ki: "Umeyye oğullarından hiç kimse ölmüş olmasın ki, vezeğe 'ye dönüşmüş olmasın." Dedi ki: "Abdumelik b. Mervan ölünce vezeğe dönüşüp oradakilerin yanından geçti. Orada oğulları vardı. Onu bu şekilde kaybetmeleri kendilerine ağır geldi. Ne yapacaklarını bilemediler. Ondan sonra bir kütüğü adam şekline getirmeye karar verdiler. Bu kütüğe demirden bir zırh geçirip, kefen giydirdiler. Ben ve oğullarından başka kimsenin bu durumdan haberi yoktu."¹³⁴

Bu rivayetin senedinde 'Kerrâm' adında bir râvi vardır. Necâşî'nin kendisi için, Vakıfî mezhebini dediği Abdulkarim b. Amr'dır.¹³⁵ el-Mâmekânî, sened zincirinde bulunan ikinci râvi 'Abdullah b. Talha' için, kendisini hasen seviyesinde olanlara katacak bir ta'dil ile hiç karşılaşmadık' demiştir.¹³⁶

vezeğ'in nâsibî ve Emîru'l-Müminîn Ali b. Ebutalib'e düşman olduğunu ifade eden metinde en garip olan kısım, insanoğlunun inanç ve mezheplerine muttali olabilecek anlayış ve anlama yetisine sahip olduğunu ifade eden kısım"dır. Öyle ki, tarihi vakalar noktasında onlarla tartışmaya girebiliyor ve hilafet konusunda taraf olup Hz. Osman b. Affan'ı (r.a.) destekliyor. Ancak eşeğin hafız bir muhaddis olabildiği *el-Kâfi*'de, vezeğ'in tarihçi olmasında şaşılacak birdurumyoktur.¹³⁷

11- Küleynî *el-Kâfi*'de 'Bâbu Mucaleseti Ehli'l-Meâsi'de rical ilmi açısından senedi sahih olan, ancak metni Kur'an ile uyuşmayan, bu yüzden batıl olduğu ilan edilmesi gereken, lakin bazı önde gelen Şîa âlimlerinin, dayanak olarak kabul ettiği şöyle bir rivayete yer vermiştir: Muhammed b. Yahya → Muhammed b. el-Hüseyin → Ahmed b. Muhammed b. Ebû Nasr → Davud b. Sirhan → Ebu Abdullah (Cafer Sadık), Rasûlullah'ın (s.a.v.) şöyle dediğini rivayet eder:

"Benden sonra, şüphe ve bid'at ehlini görürseniz, onlardan beri olduğunuzu izhar edin ve onları çokça sövün, onlar aleyhinde konuşun, kınayın, iftira atın ki, İslam'da fesat çıkarmaya cesaret etmesinler. İnsanlar da onlardan sakınsın ve onların bid'atlarını öğrenmesinler. Yüce Allah bununla size sevap yazar ve ahirette derecelerinizi yükseltir."¹³⁸

131 Küleynî, *el-Kâfi*, "Kitâbu'r-Ravda", Hadîsu'l-Hûtu Ala Eyyi Şeyin, (5) 8/89.

132 Tabâtabâî, *Nakdu kütübi'l-hadîs*, 28.

133 Küleynî, *el-Kâfi*, "Kitâbu'r-Ravda", (305) 8/255.

134 Küleynî, *el-Kâfi*, "Kitâbu'r-Ravda", el-Kibab Hadisi, (305) 8/323.

135 Necâşî, *Ricâl*, 245.

136 Mâmekânî, *Tankihu'l-mekâl fi ilmi'r-ricâl*, 2/190.

137 Tabâtabâî, *Nakdu kütübi'l-hadîs*, 29,30.

138 Küleynî, *el-Kâfi*, "Kitâbu'l-îmân ve'l-Kufr", Bâbu Mucalesetu Ehli'l-Meâsi,(4) 2/ 375.

Şüphesiz, bidatçılar, kınanmayı, eleştirilmeyi ve azarlanmayı hak ederler. Ancak iftira atmak ve ithamda bulunmak ne akla göre ne de İslam hukuna göre caiz değildir. Çünkü:

a- Allah (cc), Kur'ân'ı Kerim'de: {*Sakin bir kavme karşı olan kininiz, sizi adaletli davranmaktan alı koymasın.*}¹³⁹ demektedir.

b- Akıl, bid'at ehline iftira atmanın hiçbir faydasının olmadığına hükmetmektedir. Çünkü atılan iftiraların er veya geç yalan olduğunun ortaya çıkması imkânı vardır. Bu durumda müfterilerin güvenilirlikleri zedelenir ve söylediklerinin hiç biri kabul edilmez hale gelir. Bu ise bidatçıların işine yaramış olur.¹⁴⁰

c- Bid'at ehli ve muhaliflere sövmek, hakaret etmek, onların da aynı üslupla doğru yolda olanlara ve mukaddesatlarına cevap vermelerine sebep olabilir. Bu ise Kur'ân'ı Kerim'in şu âyette işaret ettiği husustur: “*Onların, Allah'ı bırakıp taptiklarına sövmeyin, sonra onlar da haddi aşarak, bilgisizce Allah'a söverler. Böylece her ümmete yaptıklarını süslü gösterdik. Sonra dönüşleri ancak Rablerinedir. O, yapmakta olduklarını kendilerine bildirecektir.*”¹⁴¹

Şunu zikretmemiz gerekir ki, *el-Kâfi*'nin bazı şarihleri, 'باهتوهم' ifadesinden maksadın: 'Onları (bidat ehlini) delillerle, kanıtlarla hayretler içinde bırakın.' Olduğunu söylemişlerdir. Ancak bu yorum, Arap dilinde insicamlı değildir. Her ne kadar sülâsî olan 'بهت' nin anlamı 'şaşırdı ve hayretler içinde sessiz kaldı' şeklinde olsa bile, rivayette kullanılan fiil kipi, 'باهت' lügatte üzerine attığı iftiralarla, yalanlarla şaşırttı ve hayretler içinde bıraktı anlamına gelen 'مفاعلة' babındagelmıştır.¹⁴²

Kısacası, bid'at ehline sövmekle, hakaret etmekle, İslâm'ı savunmak mümkün olmadığı gibi, yapılanlardan sevap elde etmek ve Ahiret günü yüksek mertebelere gelmeyi beklemek de mümkün değildir. İslâm'ı ancak delillerle, kanıtlarla, burhanla savunmak olabilir. İslâm'da 'Amaca ulaşmak için her yol mubahtır' gibi bir kaide ve kural yoktur. Yüce Allah Kur'ân'ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır: “*İçlerinde zulmedenler hariç, Kitap ehli ile ancak en güzel bir yolla mücadele edin ve (onlara) şöyle deyin: 'Biz, bize indirilene de, size indirilene de inandık. Bizim ilâhımız ve sizin ilâhınız birdir (aynı ilahdır). Biz sadece O'na teslim olmuş kimseleriz.*”¹⁴³ Bir başka âyet-i kerimede de şöyle buyurmaktadır: “*(Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Şüphesiz senin Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir. O, doğru yolda olanları da en iyi bilendir.*”¹⁴⁴ Eğer Yüce Allah'ın emri buysa ve İslâm'ın Ehl-i Kitabı davet metodu böyleyse, Müslümanlardan olan, ancak yanlış yolda olan, ehl-i bid'ata karşı da aynı tavrın takınılması gerekiyor diye düşünüyoruz.

Tabâtabâî, “*biz el-Kafi'yi tenkit etmek için bu 10 örnekle yetiniyoruz*”¹⁴⁵ diyerek bu örneklerle iktifa etmiştir. Bundan sonra, metin tenkidinden hareketle mevzu hadislerin nasıl tespit edilebileceği konusu üzerinde durmaya çalışmış ve bunun için şu kriterleri koymuştur.

1.2.2. Tabâtabâî'ye Göre Mevzu Hadisleri Tanıma Kriterleri

Tabâtabâî, kitabın sonunda Mevzu hadislerin tanınmasını sağlayan hususlara işaret ederek, şimdiye kadar zikrettiğimiz mevzu hadisler, yüzlerce belki binlerce hadisten az sayıdaki örneklerdir. Bu binlerce hadisi teker teker Şîa hadis kaynakları arasından ayıklayıp bir araya getirmek zor olacağından, biz sadece bu örneklerle iktifa ederek mevzu hadislerin tanınmasını sağlayan şu genel kuralları ortaya koymaya çalıştık. Mevzu hadisleri tanımamızı sağlayacak külli kaide ve kurallar şunlardır:

1- Kur'ân-ı Kerim: Zira Kur'ân birçok ayette kendisini el-Furkân olarak betimlemiştir. Furkân ise hak ile batılı bir birinden ayıran masdardır. Onunla hak ile batıl birbirinden ayrılır. Bundan hareketle İslam Peygamberi (s.a.v.), “*Ey insanlar, size benden Kur'ân'a uygun bir şey gelirse bilin ki ben söylemişim. Yok eğer size gelen Allah'ın kitabına aykırı bir şey ise ben söylememişim.*”¹⁴⁶ Buyurmuştur. Buna benzer hadisler Ehl-i Sünnet hadis kitaplarında da rivayet edilmektedir: “*Benden bir hadis rivayet edildiği vakit, onu Allah'ın Kitabına arz edin. Ona uygunsuzsa kabul edin. Yok eğer ona muhalif ise reddedin.*” Hattâbî, bu hadisi zındıkların uydurduğunu söylemiştir. eş-Şevkânî de bu rivayetin

139 el-Mâide 5/8.

140 et-Tabâtabâî, *Nakdu Kütübi'l-Hadis*, 30,31.

141 el-En'âm 6/108.

142 Bk. el-Muncid, 'بهت' kelimesi.

143 Ankebût, 29/46.

144 En-Nahl, 16/125.

145 et-Tabâtabâî, *Nakdu Kütübi'l-Hadis*, 31.

146 Küleynî, *el-Kâfi*, 1/ 69.

mevzu olduğunu ifade etmiştir.¹⁴⁷ Diğer bir rivayet te şöyledir: “*Benden size gelen şeyi, Allah'ın kitabına arz edin. Ona uygunsuzsa, onu ben söylemişimdir. Ona uygun değilse, ben onu söylememişimdir.*”¹⁴⁸ İmâm eş-Şâfî (ö. 204/820), bu hadis ile ilgili olarak şunları söylemiştir: “*Bunu, büyük ya da küçük herhangi bir konuda hadisi sabit (kabul edilebilir,) hiç kimse rivâyet etmemiştir. Yine, rivâyet munkatî' olup meçhul bir kişiden gelmiştir. Biz böyle bir rivâyeti, hiçbir şey hakkında kabul etmiyoruz.*”¹⁴⁹ Bu rivayetin mevzu ve uydurma olduğunu söyleyenler arasında İbn Hazm ez-Zâhirî,¹⁵⁰ Suyûtî¹⁵¹ el-Beyhekî¹⁵² İbn es-Sâcî de yer almaktadır. Ali el-Medînî ise bu hadisin aslının olmadığını, zıncıklar tarafından uydurulduğunu ifade etmiştir.¹⁵³ Yahya b. Maîn de hadisin zıncıklar tarafından uydurulduğunu ifade etmiştir.¹⁵⁴ İbn Abdulber gibi Ehl-i Sünnet'in önde gelen âlimleri bu rivayetin aslının olmadığı hükmünü vermişlerdir. Abdurrahman b. Mehdî, rivayetin zıncıklar ve Hariciler tarafından uydurulduğunu söylemiştir.¹⁵⁵ Bu ifadeden, Haricilerin zikri geçen hadisin sıhhatine inandıkları anlaşılmaktadır.¹⁵⁶ Tabâtabâî'ye göre, Ehl-i Beyt imamları da birçok vesileyle Rasûlullah'ın (s.a.v.) bu uyarısını teyit etmişlerdir. Dolayısıyla hadislerin her şeyden önce Kur'an'a arz edilmesi gerekiyor. Kur'an'a uygunsuz kabul edilir, değilse reddedilir.

Günümüz hadisçilerinden bazıları, arz hadisiyle ilgili şu değerlendirmeyi yapmışlardır: “*Arz hadisleri olarak zikretmeye çalıştığımız rivayetlerin büyük çoğunluğu, Ehl-i Sünnet muhaddislerinin ekseriyeti tarafından “mevzû” kabul edilmiştir. verilen referanslardan da anlaşılacağı üzere, bu rivayetlerin çoğunluğu mevzuat kitaplarında zikredilmektedir. Mevzuat kitaplarının dışındaki (ulaşabildiğimiz) kaynaklarda ise, hadis için “mevzu” hükmünün verildiğini görüyoruz. Konuya bu açıdan bakılınca, arz hadislerinin kabul edilmesi mümkün olmadığını ifade etmemiz gerekiyor.*”¹⁵⁷ Bu ifadelerden sonra şu eklemeyi yapmışlardır:

Arz hadislerinden bazıları muteber hadis mecmualarında da zikredilmiş ve tahriç edilmiştir. İmam Ahmed b. Hanbeli¹⁵⁸ İbn Hibbân¹⁵⁹ Buhârî¹⁶⁰ gibi muhaddisler söz konusu arz hadislerinden bazıalarını rivayet etmişlerdir.¹⁶¹ Arz hadislerinin bu şekilde sahih kabul edilerek rivayet edilmesi, bu konudaki hadislerin bütününe birden “mevzû” sayılıp geçilmesinin isabetli olmayacağını bize göstermektedir.¹⁶² Yapılan bu değerlendirmeye şu açıdan katılmak mümkün değildir. Ahmed b. Hanbeli'nin müsnedinde rivayet etmiş olması, sahih olduğu anlamına gelmez. Zira münekidlerin, Müsned-i Ahmed üzerinde yaptıkları çalışmalardan anlıyoruz ki, Müsned'de sahih hadislerin yanında, zayıf ve az da olsa mevzu hadisler de rivayet edilmiştir.¹⁶³ Bu durumu anlamak için tahkikli nüshalarına bakmak yeterli

147 Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkânî, *el-Fevâidu'l-mecmû'ah fi'l-ehâdis el-mevdâ*, thk. Abdurrahman b. Yahya el-Ma'lemî el-Yemenî, (Beyrut: Dâru'l-kutub el-İlmiyye, 1960) 291.

148 Ebû Abdullah Muhammed b. İdrîs eş-Şâfî, *er-Risâle*, thk. Halit es-Sabu' el-'Alemlî-Zuheyr Şefik el-Kebbî, (Beyrut: Dâru'l-Kitâb el-Arabî, 1429/2008) 170.

149 Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali b. Musa el-Husrevcirdî el-Hurâsânî el-Beyhekî, *Ma'rifetu's-sunen ve'l-âsâr*, thk. Abdulmut'im Emîn Kal'ecî, (Dimeşk: Câmiatu'd-dirâsât el-İslâmiyye, 1991) 1/111.

150 İbn Hazm Hadisin Kur'an'a arz edilmesini emreden hadislerin tümünün uydurma olduğunu söylemiştir. Bkz. İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî, *el-ihkâm fi usûli'l-ahkâm*, thk. Ahmed Muhammed Şakir (Beyrut: Dâru'l-Âfâk el-Cedîde, ty.) 2/76-81.

151 Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebûbekr es-Suyûtî, *Miftâhu'l-cenneh fi'l-ihcâci bi's-Sunne* (Medine-i Münevvere el-Câmi'atu'l-İslâmiyye, 1409/1989) 20-24.

152 Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali b. Musa el-Husrevcirdî el-Hurâsânî el-Beyhekî, *Ma'rifetu's-sunen ve'l-âsâr*, thk. Abdulmu'tî Emîn Kal'ecî, (Keratşî: Câmiatu'd-Dirâsâtü'l-İslâmiyye, 1412/1991) 1/116-117.

153 Ebû Abdullah Ubeydullah b. Muhammed b. Muhammed b. Hamdân el-'Ukberî İbn Batta, *el-İbâne el-kübrâ*, thk. Rıda Na'sân Mu'tî, (Riyad: Dâru'r-Râye li'n-Neşri ve't-Tevzî, 1415/1994) 1/265.

154 Ahmed İbn Hanbel, *Musned*, thk. Şuayb el-Arnâûd-Âdil Murşid vd. (b.y.: Muessestu'r-Risâle, 2001) 28/413.

155 Muhammed en-Nemrî el-Kurtubî İbn Abdulber Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah, *Câmi'u beyân el-ilmî ve fadlihi*, thk. Ebu'l-Eşbâl ez-Zuhrî, (Suudi Arabistan: Dâru İbn el-Cevzî, 1415/1994) 2/1189.

156 Abdulaziz b. Muhammed b. Ali Âl Abdullatif, *İbâdiyye ve hel hum Havâric*, (Tebûk: el-Mudiriyyetu'l-Âmme li'l-matbûâtî bivezâretü'l-İlâm, 1412/1991) 10.

157 Ahmet Keleş, *Hadislerin Kur'an'a Arzı*, (İstanbul: İnsan Yayınları, 2011) 95.

158 İbn Hanbel, *Müsned*, 25/456.

159 Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Muaz b. Ma'bed et-Temîmî ed-Dârimî el-Bustî İbn Hibbân, *el-İhsân fi takribi Sahîh İbn Hibbân*, thk. Şuayb el-Arnâûd, (Beyrut: Muessestu'r-Risâle, 1408/1988) 1/264.

160 Buhârî, *Târîhu'l-kebîr*, 3/474. Buhârî burada hadisin mürsel olduğunu ifade ederek zayıf olduğuna işaret etmiştir.

161 İsmi zikredilen müelliflerin kitaplarında tahriç ettikleri hadisin Kur'an'a arz ile hiçbir alakasının olmadığını ifade etmemiz gerekiyor. Bk. el-Heysemî, Ebulhasan Nuruddîn Ali b. Ebibekr b. Süleyman, *Mevâridü'z-zamân ilâ zevâid İbn Hibbân*, thk. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî-Abduhu Ali el-Küşk, (Dimeşk Dâru's-Sekâfe el-Arabîyye, 1992) 1/190; Muhammed Nasiruddîn el-Elbânî, *Sahîhu Mevâridü'z-zamân ilâ zevâid İbn Hibbân*, (Riyad: Dâru's-Samîi Linneşri ve't-Tevzî, 1422/2002) 1/125.

162 Keleş, Ahmet, *Hadislerin Kur'an'a Arzı*, 96.

163 Ebû'l-Fadl Zeynuddîn Abdurrahman b. el-Hüseyn el-İrâkî, *et-Takyîd ve'l-îdâh Şerhu Mukaddimetü İbn Salâh*, thk. Abdurrahman Muham-

olacaktır. İbn Hibban ise, hadis âlimleri arasında mütesâhil olarak bilinmekte olup,¹⁶⁴ Müslim'in şartlarına uygundur demiş olması hadisin sahih olduğu anlamına gelmez. İmam Buhârî ise, onu sahihinde değil, Tarîhu'l-Kebir'de tahrîç etmiştir ki, bu kitapta tahrîç edilen hadislerin tümünün sahih olduğunu iddia eden hadis âlimlerinden kimsenin olmadığı bilinen bir durumdur. Hadisin "mevzu" olduğunu söyleyen âlimler, rivayeti sened yönünden olduğu gibi, metin yönünden de tenkit etmişlerdir. Rivayeti Kur'ân'a arz ettiklerini, ancak Kur'ân'ın açık hükümleriyle ters düştüğünü tespit ettiklerini ifade etmişlerdir. Zira Kur'ân Rasûlullah'a (sas) uymamızı, onun her söylediğini kabul etmemizi bize emrediyor. Bu yönüyle Kur'ân âyetlerinin zahirine ve ruhuna aykırıdır demişlerdir. Bu hadisin mevzu olduğunu söyleyen âlimler, sened tenkidi yanında metin tenkidini de yapmışlardır.¹⁶⁵ Makalemizin esas konusu Tabâtabâî'nin Şîa hadislerine eleştirisi olduğu için bu kadarıyla iktifa ediyoruz.

2- Sahihliği müsellemler olan Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünneti: Zira el-İmâm es-Sâdık (as) konuyla alakalı olarak, "Her şey Kitap ve Sünnet'e red edilir, arz edilir. Allah'ın kitabına muvafık olmayan her hadis, yaldızlı sözden ibarettir."¹⁶⁶ ifadelerini kullanmıştır.

3- İslâm ümmetinin icmâ: Zira İslam ümmeti batıl üzere icma etmez.¹⁶⁷

4- Akıl: Zira sahih olan bir hadis, akl-ı selime aykırı olamaz.¹⁶⁸

5- Tecrübelerle elde edilmiş olan kesin bilgi.

6- Sahih ve kesin olan tarihi bilgiler: Eğer bir hadis katî olan tarihi bilgilerle çelişiyorsa, mevzu olduğu anlaşılır.

7- Cem' ve te'lif edilmeleri mümkün olmayan iki mütenakız hadisin var olması: Çünkü sahih hadislerin bu derece birbirleriyle çelişmesi mümkün değildir.

8- Bir hadisin basit ve kolay bir amele, aşırı ve yüksek sevapları vadediyor olması.

9- İnsanları günah işlemeye teşvik ve cesaretlendiren içeriğe sahip olması.

10- Mevzu hadisleri tanıma yollarından bir diğeri de el-İmâm Ali b. Musa er-Ridâ'nın (as) şu sözleridir: "Muhâliflerimiz faziletimiz ile ilgili üç türlü hadis uydurdular. Birisi bizi övmeye aşırılığı ifade ediyor. İkincisi değerimizi düşürüyor. Üçüncüsü ise düşmanlarımızın selbi yönlerini açıkça ifade ediyor. İnsanlar, bizi övmeye aşırılık ifade eden hadisleri duyunca, şîamızı tekfir edip, bizi ilahlaştırdıklarını söylerler. Değerimizi düşüren rivayetleri işitince gerçekten öyle olduğumuzu zannederler. Düşmanlarımızın selbi yönlerini isimleriyle beraber işitince de bizi ismimizle eleştirmeye başlarlar."¹⁶⁹ Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Siz, onların ilahlarına hakaret etmeyin; yoksa onlar da haddi aşar ve cahilce Allah'a hakaret ederler."¹⁷⁰

Sonuç

Sonuç olarak diye biliriz ki, başta Küleynî'nin *el-Kâfi*'si olmak üzere, *Kütüb-i Erbaa* ve diğer Şîa hadis kitaplarında çok sayıda mevzu hadis vardır. Ehl-i Beyt İmamlarının konuyla alakalı beyanatları bunun açık delilidir. Zira onlar, kötü niyetli, yalancı ve lanetli insanların söylemedikleri hadisleri onlara nispet ettiklerini söylemişlerdir. Bu yüzden çok sayıda râviyi lanetlemişlerdir.¹⁷¹ Müntesiplerini bu konuda uyanık olmaları için uyarmışlardır. Durum böyleyken,

med Osman, (Medine-i Münevvere: el-Mektebetu's-Selefiyye, 1389/1969) 75; Şemsuddîn Ebû Abdullah Muhammed Kaymaz ez-Zehabî, *Siyeru A'lâm en-Nubelâ*, (Kâhire: Dâru'l-Hadîs, 1427/2006) 1/89-101.

164 Muhammed Nasiruddîn el-Elbânî, *et-Ta'likât el-hissân alâ sahih İbn Hibbân*, (Cidde: Dâr İbn vezîr li'n-Neşr ve't-Tevzî', 2004) 1/7; Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Abdulhâdî el-Hanbelî, es-Sârimu'l-Munkî fi'r-Reddi Alâ es-Subkî, thk. Akîl b. Muhammed b. Zeyd el-Muktarî el-Yemânî, (Beyrut: Muessesetu'r-Rayyân, 1424/2003) 103,104; el-İrâkî, *et-Takyîd ve'l-idâh*, 95; Şemsuddîn Ebû'l-Hayr Muhammed b. Abdurrahman b. Muhammed b. Ebûbekr b. Osman b. Muhammed es-Sehâvî, Fethu'l-muğîs bişerhi el-fiyyetu'l-hadîs li'l-İrâkî, thk. Ali Hüseyin Ali, (Mısır: Mektebetu's-Sunne, 1424/2003) 1/55; Abdurrahman b. Ebûbekr Celâluddî Suyûtî, *Tedribu'r-râvî fi şerh tekrîb en-nevâvî*, (Beyrut: Muessesetu'r-Risâle Nâşirûn, 1435/2014) 63.

165 İbn Abdulber, Yusuf b. Abdullah b. Muhammed en-Nemrî el-Kurtubî, *Câmi'u beyân el-ilm ve fadlih*, thk. Ebû'l-Eşbâl ez-Züheyrî, (Suûdî Arabistan: Dâr İbn el-Cevzî, 1414/1994) 2/1189; eş-Şâfi, *er-Risâle*, 170-171.

166 Küleynî, *el-Kâfi*, 1/69.

167 Küleynî, *el-Kâfi*, 1/96.

168 Küleynî, *el-Kâfi*, 1/96; Küleynî, *el-Kâfi*, 1/25.

169 es-Sadûk, *'Uyûn Ahbâr er-Ridâ*, 2/302.

170 el-En'âm 6/108.

171 el-Meclis, Muhammed Bâkır, *Bihâru'l-Envâr*, 5/ 45,46; el- Hûî, *Mu'cemu ricâli'l-Hadîs*, 8/175, 177; et-Tûsî, *İhtiyar Ma'rifeti'r-ricâl*, 136, h. no: 240, 241, 242; Ebû Gâlib er-Râzî, *Târihu Âl Zurâre*, el-Mektebetu's-Şâmîle li's-Şîa; 1/ 60, 64; el-Hûî, *Mu'cemu ricâli'l-Hadîs*, 4/197,198; c. 8, s. 247; el-Abtahî, Muhammed Ali el-Muvehhid, *Şerhu Kitabi'r-Ricâl li'n-Necâşî el-Musemmâ Tehzîbu'l-mekâl fi tenkîhi*

özellikle Şîa ulemasından Ahbariyyûn'un tamamı ile Usûliyyûn'un cumhuri tarafından, *el-Kâfi*'deki rivayetlerin tümünün sahih, hatta mütevatir derecesinde addedilmesi üzerinde durulması gereken bir husustur. el-Berkeî, Behbûdî, Tabâtabâî ve et-Tusturî gibi münekkîd Şîa âlimlerine göre ise *el-Kâfi*'de çok sayıda hadis, Kur'ân-ı Kerim, akl-ı selim, Şîa'nın temel ilkeleri, Sahih Sünnet, bilimsel gerçekler ve tarihi verilere aykırı olmasından dolayı mevzudur. Buna rağmen Ehl-i Sünnet hadis âlimlerinin gösterdiği çabalara benzer geniş, bilimsel ve kapsamlı bir çalışmanın Şîa hadis âlimleri tarafından yapılmadığı gözlemlenmektedir. Mevzû hadisler özelinde ciddi bir çalışmanın olmadığı bir gerçeklik olarak ortadadır. Bu noktadan hareketle, Tabâtabâî'nin sınırlı olsa bu çalışmasının değerli ve devamının gelmesi gerektiğini ifade etmek isteriz. Zira Tabâtabâî, Şîa hadis kitaplarında bulunan mevzu hadisleri, teker teker tespit etmekten çok, örnekler vererek mevzû hadislerin nasıl tespit edilebileceğini maddeler halinde sıralamıştır.

Tabâtabâî'nin hadislerin Rasûlullah (s.a.v.) döneminde başladığını iddiası ise tartışmalı bir konu olup, Ehl-i Sünnet hadis kitaplarında da benzer rivâyetler vardır. Ancak yüz civarında sahabî'nin rivayet ettiği (من كذب علي متعمدا فليتبوا مقعده من النار) hadisinin vürud sebebi ile ilgili gelen rivayetlerin hiçbiri sahih değildir. Bize göre bu hadis için özel bir sebep aramaya gerek yoktur. Zira bu Rasûlullah'ın (s.a.v.) ileride olabilecekler ile ilgili yaptığı genel bir uyarıdır. Rasûlullah (s.a.v.) ümmetini müstakbelde olacaklar hakkında ikaz etmiştir. Buna benzer bilgilendirme ve ikazları sayamayacağımız kadar çoktur.¹⁷² Ehl-i Sünnet âlimlerinin cumhuruna göre, hadis uydurma işi, Hz. Osman'ın (r.a.) şehadetinden sonra başlamıştır.¹⁷³

Sonuç olarak, söz konusu hadisin sebep-i vürudu ile ilgili gelen rivayetlerin tümü sened yönünden şedidu'dda'f hükmündedirler. Bu rivayetlerin bir kısmının senedinde metruk râvîler varken, diğer bir kısmı ise metin yönünden muzdariptir. Her iki illet de hadisin şedidudda'f sıfatını almasına sebeptir. Bu hadislerde diğer bir illet var ki, o da sahih hadise muhalif olması meselesidir. Zira sahih hadislerde, ister insan olsun, ister hayvan olsun, hiçbir canlı bu dünyada ateşle cezalandırılmaz. Ancak İbn Şahin'in dediği gibi bu rivayetin mensuh olduğu söylenirse durum değişir. Farz-ı muhal bu hadisin sahih olduğu varsayılsa bile, son derece nadirattan olan bir olay olmaktan öteye geçmez. Dolayısıyla bu noktadan hareketle bütün sahabeyi töhmet altında bırakacak şekilde, hadis uydurma işinin Rasûlullah (s.a.v.) döneminde başladığı söylenemez. Bu hadisin sebep-i vürudunun sahih ve sabit olmadığı anlaşıldıktan sonra, bunun üzerine tez inşa etmek mümkün değildir.

Netice itibariyle, Tabâtabâî'nin "*Kim söylemediğim bir şeyi, bile bile bana nisbet ederse cehennemdeki yerine hazırlansın*" mealindeki mütevatir hadisin sebep-i vürudu ile ilgili zayıf ve uydurma rivayetlerden hareketle, hadis uydurma işinin Rasûlullah (s.a.v.) döneminde başladığıyla ilgili görüşü, isabetli olmamakla beraber, mevzu hadislerle ilgili çalışmaları değerlidir. Zira et-Tüstürî dışında, Şîa hadis âlimlerinin konuyla alakalı çalışmalarının olmadığını görüyoruz. Bundan sonra da Ehl-i Sünnet hadis âlimlerinin sünneti (hadisleri) uyduruk ve mevzu hadislerden temizlemek için, gösterdiği olağanüstü çabanın, Şîa hadis âlimleri tarafından da bir nebze olsun, gösterilmesi gerekiyor. Bu şekilde Edille-i Şeriyye'nin ikincisi olarak kabul ettikleri, Sünnet'e güvenin artması, daha önemlisi intisap ettikleri mezhebi, bid'at ve hurafelerden koruma imkânını bulmuş olurlar. Temel hadis kitaplarını, yapılan eleştiri ve tenkitlerden korumuş, kendilerini akıl dışı inanışlardan azade etmiş olurlar.

Kitâbi'r-Ricâl, Dâru'l-Murtadâ, Beyrut 2018, c. 4, s. 165.

172 *Gazî Mahmud eş-Şemmerî, el-İtticâhu'l-ilmâni el-muâsır fî diraseti's-Sunne en-Nebeviyye*, (Dimeşk: Dâru'n-nevâdir, 1433/2012) 195.

173 eş-Şemmerî, *el-itticâhu'l-ilmâni el-muâsır fâ diraseti's-Sunne en-Nebeviyye*, 195

Kaynakça

- Abdulaziz b. Muhammed b. Ali Âl Abdullatif, *İbâdiyye ve hel hum Havâric*, Tebûk: el-Mudiriyyetu'l-Âmme li'l-matbûâtî bivezâreti'l-i'lâm, Birinci Baskı, 1412/1991
- Abtahî, Muhammed Ali el-Muvehhid, *Şerhu Kitabi'r-Ricâl li'n-Necâşi el-Musemmâ Tehzîbu'l-Mekâl fî Tenkîhi Kitâbi'r-Ricâl*, Dâru'l-Murta-dâ, Beyrut 2018.
- Ali Hekemî Zâde, *Esrâr Elf 'Âm*, www.ijtehadat.com.
- Atâridî, Azîzullah, *Musnedu'l-Îmâm er-Ridâ*, Muessesetu Tabi ve Neşr Âstân Kuds er-Radavî, 1403/1982.
- Behbûdî, Muhammed Bakır, *Ma'rifetu ulûmi'l-hadîs ve târihu neşrihi ve tedvînihi ve sakâfetihi 'inde's-Şîa el-Îmâmiyye*. Beyrut: Dâru'l-Hâdî, 1. Basım, 2006.
- Behbûdî, Muhammed Bakır. *Sahîhu'l-kâfi min silsileti sihâhi'l-ehâdîsi inde's-Şîa' el-Îmâmiyye*. b.y.: Dâru'l-İslâmiyye, 1. Basım, 1981.
- Beyhekî, Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali b. Musa el-Husrevcirdî el-Hurâsânî, *Ma'rifetu's-sunen ve'l-âsâr*; thk. Abdulmu'tî Emin Kal'ecî, Keratşi: Câmîatu'd-Dirâsâtu'l-İslâmiyye, 1. Basım, 1412/1991.
- Bezzâr, Ebûbekir Ahmed b. Amr b. Abdulhalik b. Hallad b. Ubeydullah el-Atekî. *Müsnedü'l-Bezzâr*. thk. Mahfûzurrahman Zeynullah. el-Me-dînetu'l-Munevvere: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1. Basım, 2009.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *el-Cami'u's-sahih*. nşr. Muhammed Zuheyr b. Nasır. 8 Cilt. b.y.: Dâru't-Tavki Linnecâti, 1. Basım, 1422/2001.
- Burûcirdî, es-Seyyid Âkâ Hüseyin et-Tabâtabâî. *Esânîdi kitâbi'l-kâfi*. Kum: Müessesetu Âyetullah el-'Uzmâ el-Burûcirdî, 1385/1965.
- Cezâirî, Ni'metullah. *el-Envarü'n-nu'maniyye*. Beyrut: Müessesetu el-E'lemî, ts.
- Ebû Gâlib er-Râzî, Târihu Âl Zurâre, el-Mektebetu's-Şâmile li's-Şîa.
- Ebû Gudde, Abdulfettâh. Lemehât min târihi's-sünne ve 'ulûmi'l-hadîs. Halep: Mektebetü Matbûat el-İslâmiyye, 1. Basım, 1984.
- Ebû Şehbe, Muhammed b. Muhammed b. Süveylim, *el-Vasît fî 'Ulûm ve Mustalahi'l-Hadîs*, Dâru'l-fikr el-Arabî.
- Elbânî, Muhammed Nasiruddîn, *et-Ta'likât el-Hissân Alâ Sahîh İbn Hibbân*, Dâr İbn vezîr li'n-Neşr ve't-Tevzî', Birinci Basım, Cidde 2004.
- Elbânî, *Sahîhu Mevâridü'z-Zamân İlâ Zevâid İbn Hibbân*, Riyad: Dâru's-Samî Linneşri ve't-Tevzîi, 1. Basım, 1422/2002.
- Ensârî, el-Murtaza b. Muhammed Emin. *Ferâidu'l-usûl*, Kum: Mecmeu'l-Fikr el-İslâmî, 23. Basım, 1422/2001.
- Gaffâr, Abdurrasul Abdulhasan. *el-Küleyni ve el-kâfi*. Kum: Müessesetu'n-Neşr el-İslâmî, Birinci Basım, 1416/1995.
- Gıta, Muhammed Hüseyin el-Kaşifu'l-Gıta'. *Aslu's-Şîa' ve usûluha mukarenetun maa mezahibi'l-erbaa*. Beyrut: Müessesetu'l-Âlemî Matba-ası, 1982.
- H. Musa Bağcı, *Hadis Tarihi (H. İlk Üç Asır)*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2009.
- Hâkîm, Ebû Abdullah el-Hâkim Muhammed b. Abdullah Hamdeveyhî ed-Dabbî et-Tahmânî en-Nisâburî. *el-Mustedrek ale's-sahiheyn*. thk. Mustafa Abdulkadir Atâ. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. Basım, 1990.
- Hasanî, Haşim Ma'rûf, *Dirâsât fî'l-Hadîs ve'l-Muhaddisîn*, Beyrut: Dâru't-Teâruf li'l-matbûat, İkinci Basım, 1398/1978
- Hasanî, Hâşim Ma'rûf. *el-Mevdû'ât fî'l-âsâr ve'l-ahbâr 'ardun ve dirâsetun*. Beyrut: Dâru't-Teârufi, 1. Basım, 1407/1987.
- Heysemî, Ebulhasan Nuruddin Ali b. Ebibekr b. Süleyman (ö. 807/1405), *Mevâridü'z-Zamân İlâ Zevâid İbn Hibbân*, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî-Abduhu Ali el-Kûşk, Dimeşk: Dâru's-Sekâfe el-Arabiyye, 1. Basım, 1992, 1/190.
- Hillî, Ebu'l-Mansûr el-Hasan b. Yusuf b. el-Mutahhir el-Esedî. Hulâsetu'l-akvâl fi ma'rifeti'r-ricâl. thk. Cevad el-Kayyumî. Kum: Müessesetu Neşri'l-Fekâhe, 4. Basım, 1431/2010.
- Hûî, Ebû'l-Kasım el-Musevi el-Huî. *Mu'cemu ricâli'l-hadîs*. Beyrut: Menşûratu Medîneti'l-İlm, 3. Basım, 1403/1982.
- Irâkî, Ebû'l-Fadl Zeynuddin Abdurrahman b. el-Hüseyn (ö. 806/1404), *et-Takyîd ve'l-İdâh Şerhu Mukaddimetu İbn Salâh*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, Medîn-i Münevvere: el-Mektebetu's-Selefiyye, 1. Basım, 1389/1969, 75.
- İbn Abdulber, Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah b. Muhammed en-Nemrî el-Kurtubî (ö. 463/1071), *Câmi'u Beyân el-İlmi ve Fadlihi*, thk. Ebu'l-Eş-bâl ez-Zuhrî, Dâru İbn el-Cevzî, 1. Basım, Suudi Arabistan 1994.
- İbn Adî, el-Hâfız Ebû Ahmed Abdullah b. Âdî el-Curcânî. *el-Kâmil fi du'afâi'r-ricâl*. thk. Komisyon. b.y.: Dâru'l-Fikri, 1. Basım, 1984.
- İbn Batta, Ebû Abdullah Ubeydullah b. Muhammed b. Muhammed b. Hamdân el-'Ukberî (ö. 387/997), *el-İbâne el-Kubrâ*, thk. Rıda Na'sân Mu'tî, Riyad: Dâru'r-Râye li'n-Neşri ve't-Tevzî, 2. Basım, 1415/1994.
- İbn Dekîk el-'İd. Takiyuddin Ebû'l-Feth Muhammed b. Ali b. vehb b. Mutî' el-Kuşeyrî. *el-İktirah fî beyani'l-istilâh*. Beyrut: Dâru'l-Kurub el-İlmiyye, ts.
- İbn Ebû Hatim, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed (ö. 327/939), *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, Beyrut: Dâru İhyâ' et-Turâs el-Arabî, 1. Basım, 1271/1952.
- İbn el-Keyyâl, *el-Kevâkibu'n-Neyyirât fî Ma'rifeti mine'r-Ruvâti's-Sikât*, thk. Abdulkayyum Abdurabbi en-Nebî, Beyrut: Dâru'l-Me'mûn, 1.

Basım, Beyrut 1401/1981.

- İbn Hacer, Yusuf b. Abdurrahman b. Yusuf, *Tehzîbu'l-Kemâl*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf Beyrut: Muessesetu'r-risâle, 1. Basım, 1400/1980.
- İbn Hanbel, Ahmed. *Musned*. thk. Şuayb el-Arneût - Adil Murşid. b.y.: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 2001.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî, el-Kurtubî (ö. 456/1064), *el-İhkâm fî Usûli'l-Ahkâm*, thk. Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut: Dâru'l-Âfâk el-Cedîde, ty.
- İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Muaz b. Ma'bed et-Temîmî ed-Dârimî el-Bustî (ö. 354/965), *el-İhsân fî Takrîbi Sahîh İbn Hibbân*, thk. Şuayb el-Arnaüd, Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1. Basım, 1408/1988.
- İbn Receb el-Hanbelî, Zeynuddin Abdurrahman b. Ahmed (ö. 795/1393), *Tefsîru İbn Receb l-Hanbelî (Revâi'u't-Tefsîr)*, Suudi Arabistan: Dâru'l-Âsime, 1. Basım, 1422/200.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbas Ahmed b. Abdulhalim el-Harrânî (ö.728/1328), *es-Sârimu'l-meslûl alâ Şâmi'r-Rasûl*, thk. Muhammed Muyiddin Abdulhamîd, Suûdî Rabistan: el-Haras el-Vatanî es-Suûdî, b.y. ty.,
- İbnü'l-Cevzî, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed. *Kitâbu'l-Mevdû'ât mine'l-ehâdisi'l-merfûât*. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1. Basım, 2008.
- Kâşânî, Muhammed b. Muhsin b. el-Muttaza el-Feyz. *Kitabu'l-Vâfi*. İsfahan: *Mektebetü'l-İmâm Emîri'l-Mü'minîn*, 1991.
- Keleş, Ahmet, *Hadislerin Kur'an'a Arzı*, İstanbul: İnsan Yayınları, 3. Basım, 2011.
- Komiyon, *Difâ'ani'l-Hadis en-Nebevî ve Tefnidu Şubuhâti Husûmihi- Muşkilâtu'l-Ehâdis*, Kâhira: Mektebetü'l-Mutenebbi, ty.,
- Küleyni, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ya'kup el-Küleyni er-Razi. *el-Kâfi*. Tahran: Dâru'l-Kütübî'l-İslâmiyye, 8. Basım, 1405/1984.
- Mâmekânî, Ahmed Abdurrîda el-Basrî (ö. 1085/1674), *Fâiku'l-mekâl fî'l-Hadîsi ve'r-Ricâl*, thk. Gulamhuseyin Kayseriyyehâ, Kum: Dâru'l-hadîs, 1. Basım, 1422/2001.
- Mâmekânî, eş-Şeyh Abdullah el-Mamekanî (ö. 1351/1932), *Tenkîhu'l-mekâl fî ilmi'r-ricâl*. thk. Muhittin Mâmekânî. Kum: Müessesetü Âli Beyt, 1389/1969.
- Mâzenderânî, Muhammed Salih (ö. 1081/1671), *Şerhu Usûl el-Kâfi*, thk. es-Seyyid Ali Âşûr, Beyrut: Dâru İhyâ' et-Turâs el-Arabî, ty.
- Meclîsî, Muhammed Bakır b. Muhammed Taki b. Maksud Ali. *Mirâtu'l-ukûl fî şerhi ahbâr-ı âli'r-Rasûl*. Tahran: Daru'l-Kütübî'l-İslâmiyye, 1404/1983.
- Meclîsî. *Bihâru'l-envar el-câmi'a lidureri ahbari'l-eimme el-athar*. Kum: el-Kütübü'l-İslâmiyye, 1. Basım, 1430/2009.
- Mekkî eş-Şâmî, *es-Sunne en-Nebeviyye ve matâinu'l-mubtedaati fihâ*, Ammân: Dâru Ammâr li'n-neşri ve't-tevzî', 1. Basım, 1420/1999.
- Mizzî, Yusuf b. Abdurrahman b. Yusuf, *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Beyrut: Muessesetu'r-risâle, 1. Basım, Beyrut 1400/1980.
- Mufid, *el-İhtisâs*, thk. Ali Ekber el-Gıfârî, Beyrut: Menşûrât el-E'lemî li'l-matbûât, Birinci Baskı, 1430/2009.
- Mufid, Muhammed b. en-Nu'mân b. el-Muallim Ebû Abdullah el-Ukberî el-Bağdâdî, *Tashîhu İ'tikadât el-İmâmiyye*, Kum: Matbaatu Mehr, 1. Basım, 1413/1992.
- Muhammed Hamîdullah, Muhammed Hamîdullah el-Hayder Âbâdî el-Hindî. *Mecmûatu'l-vesâik es-siyâsiyye*. Beyrut: Daru'n-Nefais, 6. Basım, 1407/1986.
- Müfid, Ebû Abdillâh Muhammed b. el-Harisi Muhammed b. Nu'man (eş-Şeyh el-Müfid). *el-İfsâh fî'l-imâme*. Kum: el-Mu'temer li'ş-Şeyh el-Müfid, 1413/1992.
- Müfid, Muhammed b. en-Nu'mân b. el-Muallim Ebû Abdullah el-Ukberî el-Bağdâdî, *Tashîhu i'tikadât el-imâmiyye*. thk: Hüseyin Dergahî. Kum: el-Mu'temer el-Âlemî li elfiyeti'ş-Şeyh el-Müfid, 1. Basım, 1413/1992.
- Müslim, Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî en-Nisâburî. *Sahih*. thk. Muhammed Fuad Abdulbaki. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi el-Arabî, ts.
- Necâşî, Ebû'l-Abbas Ahmed b. Ali en-Necâşî. *Ricâl*. thk: Muhammed Cevvat en-Naşîni. Beyrut: Daru'l-Azva Matbaası, 1408/1987.
- Sadûk, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali b. el-Hüseyin b. Babeveyhî el-Kummî. *el-Hisâl*. Kum: Cemaetu'l-Muderrisin Fi'l-Havzeti el-İlmiyye, 1403/1982.
- Sadûk. *İkmâluddîn ve itmâmü'ni'me*. Necef: el-Matbaatu'l-Hayderiyye, h.1389.
- Sadûk. *Men la yahduruhu'l-fekîh*. Kum: Müessesetü'n-Neşri el-İslâmî, 1413/1992.
- Sehâvî, Şemsuddîn Ebû'l-Hayr Muhammed b. Abdurrahman (ö. 902/1497), *Fethu'l-Muğis Bişerhi el-Fiyyetu'l-Hadîs li'l-İrâkî*, thk. Ali Hüseyin Ali, Mısır: Mektebetü's-Sunne, 1424/2003.
- Selam, Hasan. *Küleyni'nin el-Kâfi'sine Şîa Eleştirisi*. İstanbul: Kitap Dünyası, 2023.
- Sibâ'î, Mustafa b. Hasenî. *es-Sünne ve mekânetuhâ fî't-teşrîi el-islâmî*. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1982.
- Sibt İbn el-'Acemî, Burhanuddin el-Halebî (ö. 841/1438), *el-İğtibât Bimen Rumiye mine'r-Ruvâti bi'l-İhtilal*, Beyrut: Dâru'l-hadîs, 1. Basım, 1408/1988.
- Suyûtî, Abdurrahman b. Ebûbekir, Celâluddîn es-Suyûtî. *el-Leâlî el-masnûa' fî'l-ehâdisi el-mevdû'a*. Thk. Ebû Abdurrahman Salah b. Muhammed b. Uveyde. Beyrut: Dâru'l-Kütüb el-İlmiyye, 1. Basım, 1996.

- Suyûtî, Abdurrahman b. Ebûbekr Celâluddî (ö. 911/1505), *Tedribu'r-Râvî fî Şerh Tekrîb en-Nevâvî*, Beyrut: Muessesetu'r-Risâle Nâşîrûn, 1. Basım, 1435/2014.
- Suyûtî, *Miftâhu'l-Cenneh fî'l-İhticâci bi's-Sunne*, Medine-i Münevvere: el-Câmi'atu'l-İslâmiyye, 3. Basım, Medine-i Münevvere 1409/1989.
- Şemmerî, Gazî Mahmud, *el-itticâhu'l-ilmânî el-muâsır fî diraseti's-sunne en-Nebeviyye*, Dimeşk: Dâru'n-nevâdir, 1. Basım, 1433/2012.
- Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Abdulhâdî el-Hanbelî (ö. 744/1343), *es-Sârimu'l-Munkî fî'r-Reddi Alâ es-Subkî*, thk. Akîl b. Muhammed b. Zeyd el-Muktarî el-Yemânî, Beyrut: Muessesetu'r-Rayyân, 424/2003.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali. *el-Fevâidu'l-mecmûa fî'l-ehâdis'l-mevdû'a*, thk. Abdurrahman b. Yahya el-Ma'lemî el-Yemânî, Kahire: Matbaatu's-Sünne'l-Muhammediyye, 1380/1960.
- Şibisterî, Abdülhüseyn. *Ashab el-İmam es-Sâdik*. b.y.: el-Mektebetü'ş-şâmile li'ş-Şî'a, ts.
- Tabâtabâî, es-Seyyid Mustafa el-Hüseynî. *Nakdu kütübi'l-hadîsi bahsun havle'l-vad'i ve'l-ehâdis el-mevdû'a fî kütübi'l-hadîs (el-İmâmye)*. thk ve çev. Sa'd Rustem. b.y.: Mektebetü'l-Kalem el-Elekrüniyye. 1. Basım, 2007.
- Tabersî, Ebu Ali el-Fadl b. el-Hasan. *Tefsîru mecmu'u'l-beyân fî tefsîri'l-Ku'rân*. Beyrut: Dâru'l-Murtada, 2006.
- Tirmizî, Muhammed b. İsa b. Sevre b. Musa b. ed-Dahhak Ebû İsa. el-Câmiu'l-kebir (Sunen et-Tirmizî). thk. Beşşar Avvad Ma'ruf. Beyrut: Dâru'l-Garbi el-İslâmî, 1998.
- Tûsî, Ebû Ca'fer Muhammed b. el-Hasan. *Tehzibu'l-ahkâm fî şerhi el-muknia*. Beyrut: Daru'l-Azva' Matbaası, 1412/1991.
- Tûsî. *el-'Udde fî usûli'l-fikhi*. thk. Muhammed Rıda el-Ensârî el-Kummî. Kum: el-Matbaatu Setâre, 1. Basım, 1417/1996.
- Tûsî. *el-İstibsar fîma uhtulife mine'l-ahbar*. thk. Ali Ekber el-Gıfârî. Kum: Dâru'l-Hadîs Li't-Tabâeti ve'n-Neşri, 1. Basım, 1380/1960.
- Tûsî. *Ricâl*. thk. Cevvâd el-Kayyûmî el-İsfahanî. Kum: Müessesetü'n-Neşr el-İslâmî, 5. Basım, 1415/1994.
- Tüstürî, el-Hac eş-Şeyh Muhammed Takî. *el-Ahbâr ed-Dahîle*. Tahran: Mektebetü's-Sadûk, 2. Basım, 1401/1981.
- Uludağ, Süleyman, "Amel" *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1991.
- Zehebî, Şemsuddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Siyeru a'lam'in- nubelâ*. Kahire: Dâru'l-Hadis, 2006.
- Zehebî. *Mizanu'l-i'tidal fî nakdi'r-ricâl*. thk. Ali Muhammed Muavvid. Beyrut: Dâru'l-Kütüb el-İlmiyye, 1995.
- Zehebî. *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtu'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*. thk. Ömer Abdusselam et-Tedmurî. Beyrut: Daru'l-Kitap el-Arabî, 1. Basım, 1992.
- Zehrânî, Muhammed b. Matar, *Tedvînu's-Sunneh en-Nebîyye (Neş'etuhu ve Tatavvuruhu min'l-karni'l-evvel ilâ Nihâyeti el-Karn et-Tâsi' el-Hicrî)*, Riyad: Mektebetu Dâru'l-Minhâc, 2. Basım, 1428/2007.
- Yahsubî, Ebu'l-Fadl el-Kâdî İyad b. Musa. *Tertîbu'l-medârik ve takrîbu'l-mesâlik*, (el-Muhammediyye) el-Mağrib: Matbaatu Fadâle, 1983.
- Yıldırım, Enbiya. *Hadis Problemleri*. İstanbul: Rağbet, 2001.

Extended Abstract

es-Sayyid Mustafâ el-Huseynî et-Tabâtabâî was born in Iran in 1354/1935 and is one of the leading scholars of Shia in the recent period. He belongs to the Tabatabai family, from which many scholars grew up, and his grandfather on his father's side had the title of Ayatollah. Likewise, his maternal grandfather, Ayatollah Mirzâ Ahmed Âşitiyânî, is also famous for his knowledge in the Shia world. et-Tabâtabâî is one of the most important Shia scholars of our age who is critical of the Shia Ithnaashariyya hadith books and the Shia belief doctrine in general. It can be said that he is one of the most important Shia scholars who have a critical approach to Shia hadith books and basic belief criteria. For this purpose, tawhid, hadith, history, etc. He has authored many books in various fields. Tabâtabâî's, *Hel Yecûzu es-Sucûd li Gayrillâh*, *Ali Beyne'l-Guluvvi ve'l-Cefâi*, *er-Rikku fi'l-İslâm*, *el-Hiyânetu fi Nakdi't-Tarih*, *el-İslâm ve Asnâmu'l -Garbi*, *Nakdu'l- Âsâr el-Musteşrikîn*, *Da'vetu'n-Nasârâ ilâ et-Tevhîd*, *Fethu'l-Beyân fimâ Ruviye 'An Aliyyin (as) fi Tefsîri'l-Kurân*, *Hallu'l-Muşkile Beyne* He has many works, including *al-Shia ve's-Sunne fi Meseleti'l-İmâme* and *Nakdu Kütü'bi'l-Hadîs (el-İmâmiyye)*, which we are working on. Many contemporary Shia scholars were influenced by his ideas. Küleynî's book is the author of the book *Kesru's-Sanem ev Nakdu Kitab Usûl el-Kâfî*, which is famous for its criticisms of el-Kâfî, es-Sayyid Ebû'l-Fadl İbn ie-Ridâ el-Berke'î and Haydar Ali Kalemderân are among them. are some. His oppositional stance and influencing people with his ideas disturbed the Iranian administration, and as a result, he was detained many times by the regime forces and was subjected to various tortures. According to the information we obtained from the Iranian press, es-Tabâtabâî, approximately 86 years old, was detained without any official reason on 09/04/2021 and taken to an unknown place. et-Tabâtabâî criticized the Shia hadith literature and tried to explain with examples that fabricated hadiths exist in the most reliable basic source books. According to the entire Akhbariyyu and the majority of the Usulis, he tried to prove the existence of fabricated, weak and unfounded narrations in Kulayni's al-Kafî and other Shiite hadith books, which are the most authentic and unparalleled after the Quran. et-Tabâtabâî approached the Shiite hadith narrations critically and criticized the texts as well as the documents. The book *Nakdu Kütü'bi'l-Hadîs (al-İmâmiyye)*, which we tried to benefit from in our study, was translated from Persian into Arabic. He stated that saying that all the hadiths in al-Kâfî are authentic is wrong and incompatible with scientific facts. In this study, we tried to identify and analyze Tabatabai's criticisms of Shia hadith sources and especially Kulayni's al-Kafî. In this study, we tried to benefit from Shia sources while analyzing the narrations in al-Kâfî. We did not take into consideration the criticisms and critiques made by non-Shiite scholars to al-Kâfî. We tried to objectively present the evaluations of Shiite scholars regarding al-Kafî narrations.

According to et-Tabâtabâî, hadith (news/works) have been subjected to distortions and various attacks throughout history. According to him, there is reliable evidence that hadiths began to be forged during the time of the Prophet Muhammad (pbuh). In order to support this thesis, he included hadiths that he claimed were narrated from the Prophet Muhammad (pbuh) and the imams of Ahl al-Bayt. However, according to the conclusion we reached in our research, there is no authentic narration proving that the hadiths were fabricated during the time of the Prophet Muhammad (pbuh). His opinion that there were those who forged hadiths, especially among the Companions, is completely unrealistic and based on personal guesses. Just as the Messenger of Allah (pbuh) warned his ummah about many issues that may happen in the future, he also warned that there may be people who will fabricate hadiths in the future. "Whoever accuses me of something that I deliberately did not say should prepare for his place in hell." We believe that we should evaluate the hadith within this scope. We tried to mention and analyze different opinions about the authentic reason of the hadith. We tried to explain that we do not agree with et-Tabatabai and those who think like him. In our study, we tried to summarize the works of Ahl al-Sunnah scholars on fabricated narrations and the books they wrote on this subject in chronological order. As we have pointed out before, all of those who struggle with false hadiths are among the Ahl al-Sunnah scholars, and the advanced Shia scholars have not made any efforts in the field in question. In this sense, the works of et-Tabatabai, one of the recent Shia scholars, regarding fabricated hadiths are important. Essentially, it would be appropriate to state that there is no such thing as fabricated hadith in the Shia hadith division.

et-Tabâtabâî tried to criticize and analyze the Shia hadith books in his book "Nakdu Kütü'bi'l-Hadîs (al-İmâmiyye)". In the introduction, he included narrations indicating the existence of fabricated hadiths in Shia hadith books. According to him, some of these narrations are narrations that indicate that the hadiths were fabricated, and they are authentic and recorded in reliable Shia hadith books. Based on these narrations, al-Tabatabai tried to prove that there are fabricated hadiths in Shia hadith books. Because, if these hadiths are not authentic, it will be evidence of the existence of fabricated hadiths in the Shia Ithnaashariyya hadith books. Because the hadiths mentioned are narrated in the most valid and reliable hadith books of Shia. et-Tabâtabâî cited many narrations as examples to strengthen this thesis. In order to support his view on fabricated hadiths, al-Tabâtabâî also mentioned the names of Shiite

scholars who accepted the existence of fabricated hadiths in al-Kâfî. al-Mufîd, Ebû Cafer Muhammed b. Bâbeveyhî el-Kummî, Ebû Cafer Muhammed b. He also included the statements of el-Hasan et-Tûsî, el-Muhakkik el-Hillî and some other scholars on the subject. At-Tabâtabâi first criticized the narrations in al-Kâfî in terms of their origins and pointed out the majority of weak and ambiguous narrators among them. As an example of weak narrators, Ca'fer b., who adhered to the Vakîfî sect. el-Musenna, Ali b. al-Muallâ, Durust b. Abu Mansur and Kasım b. It is possible to give Muhammed el-Cevherî.

Just as et-Tabâtabâi criticized the sources of the narrations in al-Kâfî, he also criticized their texts. By presenting the texts of the hadiths to the Holy Quran, he said that many hadiths were contrary to the Quran. As an example, it is possible to give the narration stating that there are seventeen thousand verses of the Quran. Because in this case, two-thirds of the Quran must have been destroyed. This is contrary to the verse of Almighty Allah (cc): "Indeed, we have sent down the remembrance (the Quran), and we are the ones who will preserve it." Almighty Allah has undertaken the preservation of the Quran and has decreed that it cannot be distorted in any way. This and many similar narrations of al-Kafî state that the Quran has been distorted. Another method that al-Tabataba tries to use while criticizing the hadiths is to present them to common sense. He explained with examples that there are many irrational narrations. Apart from this, he also pointed out narratives that were contrary to historical information and scientific facts and emphasized that these were fabricated. At the end of the book, he lists the criteria for recognizing fabricated hadiths. According to et-Tabâtabâi, it is possible to determine whether the hadith is authentic or not by presenting the hadith text to the Holy Quran, sound reason, historical information, sound sunnah and scientific facts, without looking at the isnads and narrators. We believe that this book of al-Tabâtabâi is valuable as it is a first in Shia hadith literature, and that it should be continued in a more comprehensive way. Because it is clear that there is a great need in this regard in Shia hadith literature.